

3001

8440.

SPRAWOZDANIE TRZYDZIESTE TRZECIE

DYREKCYI C. K. GIMNAZYUM III.

W KRAKOWIE

ZA ROK SZKOLNY 1915/16.

TREŚĆ:

1. Dr. Władysław Bogatyński: Sto lat rozwoju społeczno-gospodarczego Królestwa Polskiego.
2. Część urzędowa.

W KRAKOWIE
NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO

DRUK W. L. ANCZYCA I SPÓŁKI
1916

SPRAWOZDANIE TRZYDZIESTE TRZECIE DYREKCYI C. K. GIMNAZYUM III.

W KRAKOWIE

ZA ROK SZKOLNY 1915/16.

TREŚĆ:

1. Dr. Władysław Bogatyński: Sto lat rozwoju społeczno-gospodarczego Królestwa Polskiego.
2. Część urzędowa.

W KRAKOWIE
NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO

DRUK W. L. ANCZYCA I SPÓŁKI
1916

Sto lat rozwoju społeczno-gospodarczego Królestwa Polskiego¹⁾.

Sto lat minęło, jak kongres wiedeński powołał do życia szóstą część Rzeczypospolitej polskiej (z r. 1772), jako konstytucyjne królestwo pod berłem carów, jako królów polskich. Chociaż zeszło ono niezadługo do rzędu prowincji imperium rosyjskiego, nie przestało być tem, czem było dla Rosji od początku swego istnienia: źródłem dochodów, kultury i łącznikiem z zachodem. W obecnej tak ważnej chwili konieczną wydaje się rzeczą zdać sobie sprawę ze stanu społeczeństwa polskiego w Królestwie w ciągu wieku. Nie chodzi o dzieje polityczne, bo te znane lepiej, lecz o stosunki społeczno-ekonomiczne w ich stuletnim rozwoju. Statystyka pozwala dokonać takiego przeglądu, mianowicie: ludności, gospodarstwa i oświaty Królestwa Polskiego.

I. Ludność.

Rozwój ludności w ciągu stulecia przedstawia następująca tablica:

Rok	Obszar w km. ²	Stan ludności	Gęstość zaludnienia na 1 km. ²
1816	124.521	2,717.287	22
1829		4,137.634	
1831		3,762.003	31
1840	127.326	4,488.009	
1845		4,798.658	
1846		4,867.129	39
1850	127.342	4,810.735	
1855		4,673.899	
1860	127.338	4,840.466	39
1865		5,336.240	
1870		5,903.391	47
1875		6,515.153	

¹⁾ Artykuły o Królestwie, które ogłosilem w »Czasie« w wrześniu r. 1915, nr. 489, 492, 494, 496, zostały tu przerobione i w paru miejscach sprostowane.

Rok	Obszar w km. ²	Stan ludności	Gęstość zaludnienia na 1 km. ²
1880		7,104.864	58
1885		7,687.893	
1890		8,256.562	65
1897	123.448	9,402.253	76
1905		11,312.275	
1909	122.848	11,935.318	101 (w r. 1911)
1913	123.326	13,058.000	106

Z zestawienia tego widać, że ludność wzrastała aż do powstania listopadowego, poczem znacznie się zmniejszyła. Podobne zjawisko widzimy później: do r. 1846 wzrastała ludność, poczem nastąpił znowu ubytek. W obu wypadkach przyczyny szukać należy w stosunkach politycznych, w drugim także w epidemii cholery i klęsce głodu. Od r. 1855—1860 wzrost ludności pochodził głównie z przyrostu naturalnego; dopiero z końcem siódmego dziesiątka lat, a zwłaszcza po r. 1870 przyrost rzeczywisty przewyższał naturalny. Zjawisko to nie występuje we wszystkich guberniach równomiernie, najczęściej w przemysłowych skutkiem immigracji. W guberniach: plockiej i suwalskiej w latach 1867—1894 stwierdzono nawet mniejszy przyrost rzeczywisty od naturalnego; powodem był brak przemysłu i skutkiem tego emigracji.

Co się tyczy emigracji w Królestwie, rozwinęła się ona dopiero w 80-tych latach ubiegłego wieku, o czem świadczą następujące cyfry:

Emigracja z Królestwa osadnicza (na stałe).

r. 1890	emigrowało	19.323
» 1894—1897	» corocznie	6.165
» 1904	»	17.239
» 1908	»	40.813

Emigracja z Królestwa sezonowa.

	r. 1904	r. 1908
do Niemiec	187.701	235.074
» Ameryki	10.453	12.399
» Danii	814	4.196
» innych państw	113	3.226
w głąb Rosji	4.327	8.155
razem	153.408	263.050

Według stanu z r. 1908 w wychodźstwie sezonowem wzięły największy udział gubernie: kaliska (108.458), piotrkowska (39.024) i płocka (34.249), najmniejszy: suwalska (8.151) i siedlecka (1.385); w wychodźstwie stalem największy udział wzięły gubernie: łomżyńska (8.904) i suwalska (6.676), najmniejszy: piotrkowska (1748) i kielecka (1.239).

Tak zaludnienie bezwzględne, jak i względne (gęstość zaludnienia) nie było równomierne we wszystkich guberniach i, rzecz jasna, zależało od rozwoju gospodarstwa. Najgęściej zaludnione były w r. 1872 gubernie: warszawska, kaliska i piotrkowska, najrzadziej: siedlecka, łomżyńska i suwalska; z końcem zaś ubiegłego wieku (r. 1897) najgęściej zaludnione były gubernie: piotrkowska, warszawska i kielecka, najrzadziej: suwalska i siedlecka; w bieżącym wreszcie wieku (r. 1913) najgęściej zaludnione były gubernie: piotrkowska, warszawska i kaliska, najrzadziej: suwalska i łomżyńska. Porządek ten ulega zmianie przy zaludnieniu bezwzględnom. Według stanu z r. 1913 najwięcej ludności liczyły gubernie: warszawska, piotrkowska i lubelska, najmniej: łomżyńska i suwalska, chociaż obszarem nie najmniejsze.

W porównaniu z Poznańskiem i Galicją tak się przedstawało zaludnienie Królestwa Polskiego bezwzględne i względne:

Rok	Królestwo Polskie	Poznańskie	Galicya (z Rzeczypospolitej Krakowskiej)
1816	2,717.000	(22)	820.000 (28) 3,717.000 (w r. 1817) (47)
1846	4,867.000	(39)	1,364.000 (47) 4,774.000 (61)
1870	5,903.000	(47)	1,582.000 (w r. 1871) (55) 5,492.000 (69)
1890	8,257.000	(65)	1,753.000 (61) 6,608.000 (84)
1897	9,402.000		1,848.000 7,047.000
1910	12,476.000 (w r. 1911) (101)		2,100.000 (72) 8,026.000 (102)
	na obszarze 123.000 km. ²	na obszarze 29.000 km. ²	na obszarze 78.500 km. ²

Podział ludności między wieś i miasto był następujący:

Rok	Ogólna liczba mieszkańców w tysiącach	Liczba mieszkańców miast i miasteczek w tysiącach	Stosunek procentowy do całej ludności	Liczba miast i miasteczek
1827	4.032	869	21·5	453
1858	4.790	1.160	24·2	453
1893	8.809	2.378	26·9	
1909	11.935	3.652	30·6	
1913	13.058	4.117	31·5	473

Z tabeli tej, aczkolwiek znaczne luki mającej, widać większy wzrost ludności miejskiej w ostatnich latach dwudziestu,

niż poprzednio. Wzrost ten idzie w parze z rozwojem wielkiego przemysłu fabrycznego. Zestawienie ludności miast przemysłowych wykazuje to dowodnie.

	Rok 1827	1858	1872	1890	1904	1909	1913
	l u d n o s ć w t y s i a c a c h						
Warszawa	131	158	276	443	771	764	845
Łódź	3	26	50	125	329	394	459
Sosnowiec	—	—	—	—	57	81	114
Częstochowa	6	9	14	27	60	70	90
Lublin	13	16	29	48	60	62	72
Kalisz	12	12	17	20	28	47	61
Będzin	2	2	7	9	35	46	55
Włocławek	4	6	12	20	26	33	52
Pabianice	1	8	8	13	34	37	48
Piotrków	5	10	17	24	33	38	41

Już z zestawienia tych 10-ciu najludniejszych miast widać, że w niektórych z nich ludność nieznacznie się powiększyła nawet w okresie największego rozwoju przemysłu (po r. 1890). Dowód w tem, że niżej stały i stoją jako ogniska przemysłu w porównaniu do miast *par excellence* przemysłowych jak Warszawa, Łódź, Sosnowiec, Częstochowa.

Wyznanie ludności tak się przedstawiało:

Rok 1827	1859	1863	1870	1890	1897	1906	1913	
katolicy	3,390.947	3,687.492	3,804.951	4,596.956	6,214.504	6,987.467	8,644.150	9,846.000
żydzi	377.754	589.683	652.972	815.443	1,134.268	1,316.576	1,635.110	1,957.000
protestanci	180.450				445.013	418.970	603.419	697.000
prawosławni					393.885		486.943	484.000
maryawici							73.000	

Wieś zamieszkiwali zawsze w ogromnym procencie katolicy, w mniejszym protestanci i prawosławni, w najmniejszym żydzi. Ci ostatni skupiali się od początku po miastach, zrazu mniejszych. W r. 1858 było żydów w miastach 491.313, na wsi 89.613. W r. 1906 żyło:

katolików w miastach	1,626.104,	na wsiach	7,018.046
żydów	» 1,418.686,	»	216.424
protestantów	» 182.476,	»	420.943
prawosławnych	» 112.137,	»	374.806

Stosunek ten utrzymał się do dziś dnia. Jedynie ludność żydowska z ogólnej cyfry około 2 milionów żyje w przeszło 90% po miastach, trudniąc się tam handlem i przemysłem.

W r. 1827 liczyła Warszawa 30.697 żydów, dzisiaj przeszło 300.000. Tak z końcem ubiegłego wieku, jak i w bieżącym najwięcej żydów mieszkało w guberniach: warszawskiej, łomżyńskiej i siedleckiej, najmniej w kaliskiej i plockiej.

Procentowy stosunek wyznań był następujący:

	Rok 1827	1870	1885	1906	1913
katolicy	84·1		79	76·2	75·4
żydzi	9	13·5	14	14·4	15·0
protestanci			7		5·3
prawosławni			7		3·7
maryawici					0·6

Według narodowości mieszkali w Królestwie obok Polaków, Żydzi, Niemcy, Rusini, Rosyjanie i Litwini.

	Rok 1855	1897	1913
Polacy	3,421.000	6,709.123	9,424.000
Żydzi	565.877	1,323.387	1,942.000
Niemcy	245.317	407.274	720.000
Rusini	217.823	335.337	617.000
Rosyjanie	7.806	103.632	617.000
Litwini	210.527	310.631	345.000

Polacy i Litwini byli prawie wyłącznie katolikami, Rosyjanie i przeważnie Rusini prawosławnymi, Niemcy ewangelikami. Już z zestawienia procentowego widać cofanie się procentu katolików, co w ostatnich czasach znalazło też wyraz w cofnięciu procentu ludności polskiej. Gdy bowiem w r. 1897 Polacy stanowili przeszło 71%, a w r. 1909 przeszło 73% (8,750.000), w r. 1913 już tylko przeszło 72%. Przyczyny należy szukać w polityce rządu rosyjskiego, tamującej wzrost ludności polskiej. Wzrost ludności żydowskiej pochodził z zakazu emigrowania żydów do gubernii czysto-rosyjskich, skutkiem czego napłynęli do Królestwa. Powiększyła się też liczba Niemców, zwłaszcza po miastach z rozwojem przemysłu fabrycznego.

Według statystyki z stycznia r. 1913, używało języka polskiego 72·2%, żydowskiego 14·9%, niemieckiego 5·5%, rosyjskiego, ruskiego i białoruskiego razem 4·7%, litewskiego 2·6%, innych języków 0·1%.

Jeśli chodzi o rozmieszczenie ludności polskiej między gubernie, to na dziesięć gubernii Królestwa, siedm było rdzennie polskich, t. zn. Polacy stanowili w nich powyżej 60% ludności

do prawie 90% (jak np. w gubernii kieleckiej). Jedynie w gubernii suwalskiej przeważał żywioł litewski, w guberniach zaś: siedleckiej i lubelskiej miał pewne znaczenie żywioł ruski.

II. Rolnictwo.

Obszar Królestwa miał zawsze z natury charakter rolniczy. Początkowo do r. 1830 rolnictwo stało bardzo nizko; żyła ciągle tradycja XVIII w., a przytem znać było jeszcze ślady przejęć politycznych z przed r. 1816. Chów bydła we dworze miał tylko pokrywać jego potrzeby; stąd nawet stał wyżej u włościan. Las uważano za główne źródło dochodu, gospodarstwo leśne było więc rabunkowe. W latach 1816—1820 na ziemię orną przypadało 33.68% obszaru (4,193.381 ha), na łąki 6% (747.550 ha), na lasy 30.06% (3,742.922 ha), resztę obszaru 30.26% (3,768.290 ha) zajmowały pastwiska, ogrody, place i nieużytki. W latach 1830 do 1840 stan nie jest lepszy. Gospodarka dorobkiewiczów, chciwych zysków, rugi włościan, nie mogły podnieść rolnictwa. Z bydła jedynie rozwijała się hodowla owiec. Produkcyja zbóż nie wiele się podniosła, natomiast kartofli podwoiła się z powodu rozwoju gorzelnictwa po zastosowaniu przyrządu Pistoriusza. Dopiero w latach 1840—1858 produkcyja zbóż wzrosła, widać też wzmożoną uprawę roślin pastewnych.

W zestawieniu z poprzednimi okresami taką była produkcyja zboża i kartofli w korcach:

Rok	1827	1839	1848	1858—9
żyto	4,439.399	4,404.478	7,210.786	9,038.135
owies	3,183.026	3,276.344	5,766.492	5,660.580
jęczmień	1,506.062	1,604.604	2.377.777	3,008.320
pszenica	751.076	827.563	1,672.518	3,000.350
kartofle		8,511.840	11,553.999	18,524.500

Ceny ziemiopłodów i ziemi podnoszą się z powodu nieurodzajów kartofli w r. 1846 i 1847, głódów w latach 1854—1857, zniesienia cła na zboże do Anglii (1846) i wzrostu ognisk przemysłu. Gdy w r. 1836 włoka ziemi (== 30 morgów) kosztowała 300 rb., już w r. 1860 do 1000 rb. W okresie do r. 1858 widać też większą organizację rolnictwa. »Roczniki gospodarstwa krajowego«, wychodzące od r. 1842 skupiają koło siebie znaczny

zastęp rolników, z pośród których wychodzi inicjatywa do założenia Towarzystwa rolniczego, które powstało w r. 1858 i było przez trzy lata swego istnienia rodzajem ministeryum rolnictwa. Zanim jednak zaznaczył się dalszy rozwój rolnictwa, musiało ono przebyć w tym jeszcze okresie kryzys gorzelniczy i hodowli owiec. Pierwszy wpływał ujemnie na okolice uboższe, bogatsze bowiem, żyźniejszą mające rolę, znalazły wyjście w cukrownictwie. Drugi kryzys dał się wszędzie we znaki, lecz już r. 1850 wykazał ogromne polepszenie przez wejście hodowli owiec w stadyum racyjonalnej hodowli. Następne lata po r. 1858 przyniosły jeszcze jedno przesilenie w rozwoju rolnictwa: uwłaszczenie włościan w r. 1864 w sposób, który polepszył wprawdzie byt włościan, ale zniszczył słabsze majątki, podkołpał silniejsze, stworzył brak robotnika.

Stąd to w latach 1866—1880 widzimy wysprzedaż majątków, ich parcelację, wycinanie lasów, przyczem mnóstwo wzbogaca się spekulantów i zjawia się jako nowi właściciele. Od r. 1864—1904 wykazuje statystyka przejście 2 milionów morgów (1,120.000 ha) w ręce włościan. Dodajmy do tego dalszy zastój w gorzelniczcie, a będącym mieli pełny obraz przelomu, który przetrwano jeszcze nie najgorzej dzięki wzrostowi cen na ziemiopłody. Wprawdzie już po r. 1883 ceny spadną skutkiem współzawodnictwa zamorskiego, ale wtedy rozwijają się już szybko miasta i okolice przemysłowe, skutkiem czego zapotrzebowanie w kraju wielkie, coraz mniej wywozi się, a nawet więcej niż przedtem przywozi. Skutkiem coraz większego zapotrzebowania w kraju ziemiopłodów, zwiększała się ich produkcja. Nie mało wpływał na to podział gleby między poszczególne kultury, który uległ znacznym zmianom. Gdy w r. 1839 ziemia orna zajmowała 34·29% obszaru (4,366.118 ha), łąki 6·51% (828.761 ha), lasy 27·91% (3,554.040 ha), a reszta 31·29% wynosiła na ogrody, place, pastwiska i nieużytki (3,983.683 ha), w r. 1894 ziemia orna zajmowała już 55·07% obszaru (6,798.145 ha), łąki 8·58% (1,058.653 ha), lasy 20·57% (2,539.363 ha), ogrody i place 3·33% (411.293 ha), pastwiska 7·57% (934.747 ha), nieużytki 4·88% (602.628 ha). Z tego porównania widać ogromny przyrost ziemi ornej a ubytek lasów. Roli najwięcej miały gubernie: kaliska, płocka, warszawska i piotrkowska, najmniej łomżyńska, suwalska i siedlecka; łąk było najwięcej w guberni.

suwalskiej, najmniej w guberniach: kieleckiej i warszawskiej; lasów najwięcej posiadała gubernia lubelska, najmniej płocka. Ten stan podziału między gubernie pozostał prawie niezmieniony; jedynie w procentowym stosunku poszczególnych kultur zaszły zmiany. W roku bowiem 1909 przypadało na ziemię orną 56,34% obszaru (6,920.721 ha), na łąki 8,01% (984.623 ha), na lasy 18,05% (2,217.729 ha), na ogrody i place 3,88% (476.703 ha), na pastwiska 6,76% (829.764 ha), na nieużytki 4,18% (513.726 ha). Powodem zmniejszenia się lasów był wywóz drzewa do Niemiec i Austro-Węgier oraz rozwój przemysłu drzewnego. Na roli uprawiano w ubiegłym i bieżącym wieku najwięcej ziemniaków, potem żyta, buraków cukrowych, owsa, pszenicy, jęczmienia. Pszenicę uprawiały najwięcej gubernie: lubelska, radomska, kielecka i płocka. Zestawienie poniższe daje wyobrażenie o wzroście produkcji rolnej skutkiem zwiększenia się intensywności gospodarczej i obszaru roli.

	Rok 1890	1897	1911
kartofle	310,700.000	365,800.000	462,400.000 pudów
żyto	70,000.000	87,500.000	148,000.000 "
buraki cukrowe	46,000.000		89,400.000 "
owies	34,000.000	40,300.000	69,500.000 "
pszenica		30,600.000	40,000.000 "
jęczmien	16,000.000	22,300.000	37,000.000 "

Gospodarstwa rolne tak w bieżącym stuleciu, jak i z końcem ubiegłego przeważały małe i średnie. Gospodarstw włościańskich liczono w r. 1894 w przybliżeniu 900 tysięcy (w r. 1827 — 280 tysięcy), w r. 1904 przeszło 950 tysięcy o powierzchni około 11 milionów morgów na ogólny obszar Królestwa okrągły biorąc 22 milionów morgów. Przeciętna wielkość wynosiła 14 morgów. Największe gospodarstwa włościańskie były w gubernii suwalskiej, w powiatach litewskich (przeciętna rozległość 30 morgów). Poniżej 10 morgów było najwięcej gospodarstw włościańskich w guberniach: kaliskiej i kieleckiej (Pińczowskie). Mimo ustawy, zabraniającej włościanom dzielić grunta poniżej 6 morgów, rozdrobnienie tej własności było znaczne. Ogólna wielka własność w r. 1894 wynosiła około 9 milionów, w r. 1909 około 8 milionów morgów. Najwięcej było w tej własności gospodarstw o rozległości 1—3 tysięcy morgów; największą rozległość miała wielka własność w guberniach: warszawskiej i lubelskiej, najmniejszą w łomżyńskiej i suwalskiej.

W r. 1904 tak się przedstawiał ogólny podział własności ziemskiej:

	Rok 1904		1909
państwo	6·0%	obszaru (1,300.000 mr.)	5·8%
miasta	1·3%	» (300.000 »)	1·4%
miasteczka	2·6%	» (570.500 »)	2·6%
wielka własność	35·0%	» (7,700·000 »)	34·8%
własność włościańska	48·8%	» (10,700.000 »)	49·0%
własność drobnej szlachty	5·8%	» (1,200.000 »)	6·0%
własność gmin, kościołów i szkół	0·5%	» (116.500 »)	0·4%

Co się tyczy żywego inwentarza, to o stanie jego poucza poniższa tabelka:

	Rok 1869	1890	1900	1907	1912
konie	592.000	1,207.000	1,392.000	1,287.000	1,114.000
bydło rogaty	1,997.000	3,013.000	2,823.000	2,494.000	1,918.000
owce (bez kóz)	3,744.000	3,755.000		1,467.000	
świnie	928.000	1,499.000	1,402.000	761.000	501.000

Z zestawienia tego widać ubytek bydła w bieżącym wieku. Większość bydła rogatego, nierogacizny i koni była w posiadaniu właścicien.

Rolnictwo w Królestwie Polskiem stało niżej, niż W. Ks. Poznańskiem: mniej było gospodarstw wzorowych, mniejsza produkcyjność rolnictwa (nawet niż w Galicyi). Wynika to z porównania plonów z 1 ha (1 morga = 0·56 ha) w poszczególnych dzielnicach Polski w latach 1901—1912. Dla przykładu podajemy plon w r. 1912 (w cettnarach metrycznych q)¹⁾.

	Królestwo Polskie	Poznańskie	Galicya
kartofle	78	155·8	106·5
żyto	11	18·3	12·3
buraki cukrowe	206	305·6	214·1
owies	10	22·6	10·2
pszenica	13	22·0	13·4
jezczmien (i orkisz)	13	23·4	11·7

Rolnictwem zajmowało się:

w Królestwie	w r. 1897	56·6%	ludności
w Poznańskiem	» 1895	63·2%	»
»	» 1907	63·4%	»
w Galicyi	» 1900	76·6%	»

¹⁾ 1 pud = 0·1638 q.

III. Przemysł i handel.

Przemysł w Królestwie do r. 1850 miał charakter ręko-dzielniczy, przygotowawczy do wielkiego, fabrycznego. W tym okresie czasu wielkie zasługi położyli koło rozbudzenia przemysłu: Staszic i Lubecki przed powstaniem listopadowem, Steinkeller i Łubieński po powstaniu. Lubecki uporządkował finanse, zapuścił skarb, starał się o budowę dróg bitych. Obcy rzemieślnicy, popierani przez rząd, przyczynili się do rozwoju ręko-dzielni w Królestwie. Pierwsze miejsce wśród produkcji przemysłowej o charakterze ręko-dzielniczym zajmowała fabrykacja sukna, którego w r. 1829 wyprodukowało 6 tysięcy warsztatów — 7 milionów lokci, wartości 6 milionów rubli. Sukno to odgrywało główną rolę w handlu wywozowym Królestwa do czasów powstania, bo stanowiło 90% wywozu. Wywóz dzięki korzystnej granicy celnej od strony Rosji kierował się w tamtą stronę. Gdy w r. 1823—5 wywóz oceniano na blisko 1,800.000 rb., w latach 1830—1 miał już wartość przeszło 2,200.000 rb. Ożywienie to w handlu wpłynęło dodatnio na przemysł. Widać to także na przemyśle górnictwym w zwiększeniu się produkcji górniczej. Naturalne bogactwa kopalniane Królestwa zaczęto intensywniej i racjonalniej niż przedtem eksploatować, np. rudę żelazną w okolicy Kielc.

Zawiązek ten przemysłu znalazł się jednak po powstaniu listopadowem w nader trudnym położeniu. Kontrybucja wojenna, utrzymywanie wojska rosyjskiego, nowa i niekorzystna ustanowiona celna, omal nie zniweczyły pracy poprzedniej. Wywóz do Rosji zmniejszył się kilkakrotnie, chociaż również i przywóz z Rosji. Główną zasługę w uratowaniu przemysłu Królestwa miał Bank polski, który brał jedne zakłady przemysłowe w zarząd, innym udzielał zapomóg. Przez 9 lat (począwszy od r. 1833) kierował też górnictwem, dbał o komunikację, budował drogi, puścił pierwszy statek na Wisłę w r. 1840. Ta wybitna działalność i inicjatywa Banku sięgnęła głęboko w w. XIX., bo do r. 1869. W r. 1848 otwarto kolej warszawsko-wiedeńską; w dwa lata potem zniósł rząd rosyjski granicę celną. Ożywia się handel, wzrasta przemysł i zmienia charakter ręko-dzielniczy na fabryczny. Dzieje się to naturalnie stopniowo, powoli, w miarę przybywania obcych kapitałów i rozwoju komunikacji.

Z 132 fabryk, założonych do r. 1886, tylko 24 założono przed r. 1850, 27 między r. 1850—70, a 81 w latach do r. 1886. To też lata między 1850—70, a nawet i dłużej, są czasem przejściowym od przemysłu ręcodzielniczego do wielkiego przemysłu kapitalistycznego i skoncentrowanego. Charakteryzuje ten okres upadek rzemiosł i wogóle drobnego przemysłu. Małe przedsiębiorstwa znikają na korzyść większych, ilość więc zakładów przemysłowych maleje, a produkcja się zwiększa. Ważną też rolę odegrał w rozwoju przemysłu i handlu system cel protekcyjnych od r. 1877.

Podstawą wielkiego przemysłu fabrycznego były bogactwa kopalniane Królestwa, zwłaszcza węgiel i żelazo. Przemysł węglowy rozwinał się po r. 1870. Przyczyniła się do tego ustanowiona górnictwa, pozwalająca na wydobywanie węgla na cudzym gruncie oraz podniesienie w r. 1877 cła od węgla zagranicznego. Gdy w r. 1873 było 13 kopalń węgla (w gubernii piotrkowskiej — Zagłębie Dąbrowskie) i 3555 robotników z produkcją wartości 1 miliona rubli, w r. 1897 było tych kopalń 20 i 13.283 robotników z produkcją wartości 12 milionów rubli. Do początku bieżącego wieku ilość kopalń nie podniosła się, ale za to produkcja.

W r. 1870 wynosiła produkcja węgla 20,100,000 pudów

» 1890 » » » 150,700,000 »

» 1900 » » » 251,600,000 »

» 1912 » » » 391,500,000 »

Tak samo po r. 1870 zaczęła się z rozwojem przemysłu żelaznego intenzywna eksploatacja rudy żelaznej w guberniach: radomskiej, piotrkowskiej i kieleckiej, a szczególnie w dwóch pierwszych. W latach osmdziestuowych powstaje kilka nowych hut żelaznych obok dawnej huty bankowej; liczba ich nie wzrasta zraza szybko z powodu braku odpowiednio rozwiniętych komunikacji i stąd braku materiału opałowego. Produkcja rudy żelaznej, żelaza i stali tak się przedstawiała:

W r. 1870 wydobyto 6,700,000 pudów rudy żelaznej

» 1890 » 13,400,000 » » »

» 1900 » 29,500,000 » » »

» 1911 » 15,700,000 » » »

W r. 1895 wyprodukowano w pudach 10,800,000 żelaza i 54,100,000 stali

» 1900 » » » 14,700,000 » i 99,300,000 »

» 1911 » » » 22,600,000 » i 180,000,000 »

Przemysł górniczy uzupełniały kopalnie rudy cynkowej (galmanu) w guberniach kieleckiej i piotrkowskiej, ołowiu, siarki, marmuru, miały jednak i mają podzielne znaczenie. Wartość przemysłu górnictwa Królestwa obliczono w r. 1897 na 56 milionów rubli, a liczbę robotników na 32.393.

Pierwsze miejsce pośród gałęzi wielkiego przemysłu fabrycznego Królestwa zajmowało tkactwo. Siedzibą przemysłu wełnianego była głównie gub. piotrkowska, obok niej kaliska i warszawska. Ogniska: Łódź, Tomaszów, Zgierz, Ozorków.

W r. 1870	bylo fabryk	100, robotników	4.152	z produkcją wartości	3·9 milionów rb.
» 1880	»	506,	»	13.033	» 23·9 » »
» 1893	»	359,	»	27.769	» 44·7 » »
» 1897	»	631,	»	43.880	» 118·5 » »

Przemysł bawełniany, znaczniejszy już po r. 1850, przybrał znamiona kapitalistyczne po r. 1870 dzięki rozwojowi komunikacji i podwyższeniu cła od wyrobów bawełnianych zagranicy. Przemysł ten miał siedzibę w tych samych guberniach, co wełniany. Centrum tego przemysłu była Łódź, obok niej Zgierz, Pabianice, Ozorków, Sosnowiec, Częstochowa, Zawiercie. Po r. 1870 liczba fabryk spadła, powiększała się natomiast liczba robotników i sama produkcja.

W r. 1870	bylo robotników w tym przemyśle	13.605, produkcja miała wartość	10·2 mil. rb.
» 1897	»	34.482 (w r. 1896)	» 93·1 » »

Przemysł lniany miał siedzibę w gub. warszawskiej i piotrkowskiej, centrum stanowił Żyrardów pod Warszawą. Między r. 1870—97 wzrosła wartość produkcji tego przemysłu dziesięciokrotnie, t. j. z 1·2 mil. rb. na 11·6 mil. rb.

Tkactwo jedwabne nie rozwinęło się należycie z powodu konieczności sprowadzania materyalu surowego z zagranicy i konkurencji cesarstwa rosyjskiego, gdzie przemysł jedwabny był dwa razy większy. Siedzibą tego przemysłu w Królestwie była także gubernia piotrkowska i warszawska.

Przemysł metalowy rozporządał fabrykami odlewów z żelaza, wyrobów ze stali i żelaza, fabrykami machin, drutu i gwoździ, wyrobów z miedzi, bronzu, złota i srebra. Najwięcej rozwinął się ten przemysł w gub. warszawskiej (centrum Warszawa), potem piotrkowskiej; inne gubernie odgrywały podzielne rolę w tym przemyśle.

W r. 1870 było fabryk 97, robotników 3.151 z wartością produkcji 2.8 mil. rb.

» 1880	»	181,	»	7.510	»	»	7.5	»	»
» 1893	»	243,	»	13.463	»	»	15.3	»	»
» 1897	»	495,	»	24.427	»	»	72.6	»	»

Z innych gałęzi przemysłu fabrycznego:

Przemysł drzewny.

W r. 1871 liczono 191 tartaków i 547 robotn. z produkcją wartości 378.000 rb.

» 1880	»	327	»	i 1.271	»	»	2.2 mil. rb.		
» 1897	»	264	»	i 3.503	»	»	7.9 mil. rb.		

Do przemysłu tego należały fabryki mebli, zakłady stolarskie i t. p., a siedzibą była głównie gub. piotrkowska, warszawska, radomska.

Papiernictwo (w gub. warszawskiej, piotrkowskiej i kieleckiej) liczyło:

W r. 1871 zakładów 50, robotników 954 z produkcją wartości 687.000 rb.

» 1901	»	128,	»	8.022	»	»	11 mil. rb.		
--------	---	------	---	-------	---	---	-------------	--	--

Przemysł szklany i ceramiczny obfitował w huty szklane, fabryki wyrobów szklanych (np. luster), fabryki cementu, wapna, gipsu, alabastru, glinki ogniotrwałej, porcelany, fajansu, terrakoty, wyrobów garncarskich, kafli, kamieniarskich, wreszcie cegielnie. Cały ten dział przemysłu w r. 1871 liczył 672 fabryk i 3637 robotników z produkcją wartości około 2 mil. rb., a w r. 1897 — 458 fabryk i 17.218 robotników z produkcją wartości przeszło 16 mil. rb.

Dla uzupełnienia obrazu przemysłu fabrycznego Królestwa należy wymienić: przemysł mleczarski i różne działy przemysłu spożywczego, garbarski, białośródmiejski, fabryki mydel i świec, olejarnie, fabryki kleju, włosia, rogu, krochmalu, tytoniu, cykorię i t. d. i t. d.

Ogromne znaczenie w wielkim przemyśle Królestwa miały przemysły rolnicze. Należy tu w pierwszym rzędzie cukrownictwo, którego siedzibą były głównie gubernie: warszawska i lubelska, częściowo także płocka i kaliska. Rozwój jego datuje się od r. 1870. Podczas gdy w r. 1852 posiadał kraj tylko 6 cukrowni, już w r. 1870 było ich 39.

W r. 1870 było cukrowni 39, robotn. 12.343 z produkcją 1,200.000 pudów wartości 8·5 mil. rb.

» 1880/1	»	40,	»	14.490	»	2,300.000	»	»	11·2	»	»
» 1897/8	»	44,	»	17.648	»	6,400.000	»	»	22·4	»	»
» 1901/2	»	49,	»	16.715	»	?	»	»	35·1	»	»

Mlynarstwo liczyło:

W r. 1871 zakładów 1340, robotników 7.905 z produkcją wartości 6·2 mil. rb.

» 1880	»	5640,	»	8141	»	»	»	18·1	»	»
» 1893	»	366,	»	1860	»	»	»	10·4	»	»
» 1897	»	667,	»	3340	»	»	»	17·9	»	»

Gorzelnictwo po kryzysie kolo połowy ubiegłego wieku i późniejszym zastoju zaczęło się podnosić też po r. 1870. Podczas gdy w r. 1870 wartość produkcji wynosiła 6 mil. rb., w r. 1897 wzrosła o 10 mil. czyli wynosiła 16 mil. rb.

Najsłabiej w stosunku do wyżej wymienionych działów przemysłu rolniczego, rozwinęło się piwowarstwo.

Ogólny obraz wielkiego przemysłu w latach 1876—1910 daje niniejsza tabelka:

Rok	zakładów przemysł.	robotników	wartość produkcji
1876	16.319	85.614	97·3 milionów rb.
1880	9.606	118.831	171·4 » »
1890	11.074	149.846	215·9 » »
1895	12.987	205.827	278·6 » »
1903/4	13.209	252.126	420·4 » »
1905	10.479	276.747	413·8 » »
1910	10.953	401.000	860·0 » »

W r. 1912 wykazał wielki przemysł Królestwa, bez przemysłu rolniczego, górnictwa i hutnictwa przedsiębiorstw 3.259, robotników 302.875.

	Liczba przedsiębiorstw	Liczba robotników
Bawełna	261	68.175
Wielka	595	57.178
Jedwab	25	2.221
Len, konopie, juta	11	14.063
Inne fabryki włókniste	226	15.569
Metalurgia	462	48.715
Przemysł mineralny	341	23.055
Przemysł zwierzęcy	128	7.012
Papier, poligrafia, { wyroby z papieru }	181	10.353
Przemysł drzewny	394	13.352
Przemysł chemiczny	104	7.511
Przemysł spożywczy	525	35.364
Inne rodzaje przemysłu	6	307
Razem	3.259	302.875

Centrami przemysłu były Warszawa i Łódź. Pierwsza liczyła w ostatnich czasach przeszło 300 fabryk, druga około 500. Produkcyę roczną samej Warszawy oceniają na 100, Łodzi na 250 milionów rubli. Tę samą rolę przodowniczą odgrywały oba miasta w handlu.

Przemysłem zajmowało się w r. 1897 w Królestwie $17\cdot1\%$, handlem $6\cdot7\%$ ludności, podczas gdy w Poznańskiem przemysłem w r. 1895 — $20\cdot5\%$, w r. 1907 — $20\cdot7\%$, handlem zaś w tych latach $7\cdot1\%$ i $7\cdot9\%$ ludności; w Galicji zajętych było w przemyśle w r. 1900 — $10\cdot2\%$, w handlu $4\cdot0\%$ ludności. Stosunek ludności przemysłowej w Królestwie do ludności przemysłowej w Poznańskiem należy tłumaczyć słabym rozwojem drobnego przemysłu w Królestwie.

Z przeglądu gospodarczego Królestwa widać jasno, że tamtejszy przemysł fabryczny rozwinał się już w ostatniej czwierci ubiegłego wieku, a w bieżącym wieku przybrał ogromne rozmiary. Powolny bowiem postęp rolnictwa, przewaga drobnej własności rolnej o malej wydajności z jednej strony, z drugiej rozwój techniki nowożytnej i co za tem idzie, komunikacji¹⁾, łatwy kredyt zagraniczny, bogactwa kopalniane Królestwa, rynki zbytu na wschodzie, otwarte dla Królestwa wobec wysokich cel na towary przemysłu zachodnio-europejskiego — oto główne przyczyny przeobrażenia się charakteru gospodarczego Królestwa Polskiego z rolniczego na rolniczo-przemysłowy.

IV. Oświata.

Szkoła elementarna (początkowa), podstawa oświaty narodowej, była największą troską społeczeństwa polskiego w Królestwie przez całe stulecie. W r. 1821 było szkół elementarnych 1322 i 37.623 uczniów, czyli 1 szkoła elementarna wypadała na 2748, a 1 uczeń na 97 mieszkańców. Przed samem powstaniem listopadowem liczba tych szkół spadła do 665, a uczniów do 30.513. Po powstaniu przechodzi szkoła ciężki okres dążności

¹⁾ Długość toru kolejowego w Królestwie wynosiła w r. 1886 — 2.014·8 km.

» » » » » 1911 — 3.394·0 km.

» dróg szosowych i brukowanych wynosiła w r. 1874 — 3.275.896 km.

» » » » » 1912 — 4.943.718 km

rusyfikacyjnych rządu rosyjskiego. Dopiero Wielopolski podjął reformę szkoły w duchu narodowym; wtedy też podnosi się szkoła elementarna. W r. 1863 było szkół rządowych tego typu 1.040 i 65.075 uczniów, a zastał Wielopolski tych szkół 643 i 35.471 uczniów (1861). Po powstaniu styczniowem nastala znowu rusyfikacja w całej pełni, zapoczątkowana przez Wittego. Kontynuuje ją Apuchtin (1879 – 1897), niszcząc szkołę polską, poczawszy od jej podstawy t. j. szkoły elementarnej. W r. 1874 było szkół elementarnych rządowych i prywatnych prawie 3.300, w r. 1894 – 3.500, w r. 1900 – 3.714 i 246.296 uczniów czyli 1 szkoła elementarna na 2.692, a 1 uczeń na 40 mieszkańców. W r. 1911 liczyło Królestwo szkół elementarnych 3.352 (bez guberni kieleckiej) i 282.735 uczniów (łącznie z gubernią kielecką) czyli 1 uczeń wypadaj na 44 mieszkańców. Liczba wszystkich szkół Królestwa wynosiła wtedy 6.776, a uczniów 475.105 czyli 1 szkoła wypadająca na 1.841, a 1 uczeń na 26 mieszkańców. (Na szkoły średnie ogólnie-kształcące (gimnazja, progimnazja, instytuty, licea, szkoły realne) wypada zakładów 62 i 20.345 uczniów).

Przykro nad wyraz były dzieje najwyższej uczelni polskiej w Królestwie — uniwersytetu warszawskiego. Zamknięty po powstaniu listopadowem, ożyl za sprawą Wielopolskiego w t. zw. Szkole głównej w r. 1862. Kilka lat przedtem (w r. 1857) otwarta akademia medyko-chirurgiczna zastępowała uniwersytet, skupiając koko siebie młodzież. Po powstaniu styczniowem została Szkoła główna zamieniona w r. 1869 na uniwersytet rosyjski.

Najlepszym wyrazem stanu oświaty w Królestwie jest procent analfabetów, który jeszcze w roku 1897 wynosił 69,5%, podczas gdy w Galicji wynosił wtedy 58,7%. Od tego czasu nie wiele zmniejszył się procent analfabetów w Królestwie i jeszcze w r. 1913 przenosił 60%. Według narodowości najmniej analfabetów spotyka się u Litwinów, natomiast ludzi z wyższym wykształceniem najczęściej dostarczają Polacy.

Zakończenie.

Królestwo Polskie nazwano »Polską Belgią«; rozwój i stan gospodarstwa usprawiedliwia w zupełności to miano. Nie była

to jednak zasługa rządu rosyjskiego, który, mimo obfitych dochodów z Królestwa, zachowywał się biernie wobec jego rozwoju gospodarczego, albo nawet nieprzyjaźnie. Wystarczy wymienić rządy Hurki (1883—1894), który zabrał Polakom zawiązywać spółki akcyjne, wskutek czego wielki przemysł dostał się w znacznej mierze w ręce obcych towarzystw; albo tendencję rządu rosyjskiego w ostatnich latach przed wybuchem wojny światowej w kierunku forytowania przemysłu rdzeniowego rosyjskiego.

Nie stanęła na równi z poziomem gospodarczym oświatą i w tem leżało całe зло, którego winę ponosi w całości rząd rosyjski. Uważając bowiem oświecenie szerszych warstw społeczeństwa polskiego za niebezpieczne dla państwa, nie tylko nie dbał o oświatę, ale ją wprost tłumił. Klasycznych przykładów dostarcza pięciolecie 1907—1912, w ciągu którego rząd rosyjski, poparty przez nacjonalistów rosyjskich, zamknął szereg instytucji oświatowych, pośród nich bardzo zasłużoną około krzewienia oświaty w Królestwie »Polską Macierz Szkolną«, po półtorarocznem zaledwie istnieniu i przeprowadził szereg ograniczeń i represji w odniesieniu do języka polskiego w szkołach prywatnych polskich.

Dr. Władysław Bogatyński.

CZĘŚĆ URZĘDOWA.

I. SKŁAD GRONA NAUCZYCIELSKIEGO

w roku szkolnym 1915/16.

Sołtysik Tomasz, c. k. radca rządu i dyrektor w VI randze, kawaler orderu Żelaznej Korony III. klasy, członek c. k. Rady szkolnej krajowej i okręgowej, inspektor krajowy pryw. szkół średnich w Krakowie, honorowy członek Towarz. N. Sz. W.

Balicki Antoni, nauczyciel c. k. gimnazjum w Tarnopolu, przydzielony do służby w tutejszym zakładzie, uczył języka polskiego przez cały rok szkolny w kl. VI b₃, VII b₃, od 12/IX w kl. I b₃, II a₄, IV₃, od 13/IX do końca roku szkolnego w III a₃ b₃, V b₃ (tyg. godz. 15, do 13/IX tyg. godz. 16); od 1/IV był gosp. klasy VII b.

Bogatyński Władysław, dr. fil., c. k. profesor szkoły realnej w Wieliczce, przydzielony do służby w tutejszym zakładzie, uczył przez cały rok szkolny hist. i geogr. w kl. I a₄, II a₄, III a₄, od 13/IX do końca roku szkolnego hist. i geogr. w kl. IV b₄, od 12/X do końca półrocza geogr. w kl. VI b₂, a od 12/X do końca roku szkolnego historyi w kl. VI b^{2/4} (tygodniowo godzin do 12/IX — 17, do 11/X — 18, przez resztę roku szkol. 20); do dn. 12/IX był gospodarzem kl. I a.

Czechowski Dymitr, c. k. radca szkolny i profesor w VII r., zawiadowca gabinetu archeologicznego, uczył przez cały

rok szkolny języka łacińskiego w kl. VII a₅, do 12/IX jęz. łac. w kl. IV b₆ i greckiego w kl. VII a₄, a od 13/IX do końca roku szkolnego jęz. łac. i grec. w kl. VIII b₅₊₅; (tygodniowo godzin 15); do dnia 12/IX był gospodarzem kl. VII a, a od 13/IX do końca roku szkolnego gospodarzem kl. VIII b.

Dawidowski Karol, dr. fil. profesor, zawiadowca biblioteki nauczycielskiej i niemieckiej biblioteki dla uczniów, uczył przez cały rok szkolny języka niemieckiego w kl. VII a₄, do dn. 12/IX jęz. niem. w kl. III a₄ b₄ i VII b₄, psychol. w kl. VIII₂, od 13/IX do 12/X psychol. w kl. VIII a₂ b₂, od 13/IX do końca roku szkolnego jęz. niem. w kl. II a₄, VIII a₄, od 12/X do końca roku szk. jęz. niem. w kl. IV b₄. Prócz tego kierował nauką musztry i ćwiczeń fizycznych w kl. V—VIII (razem tygodn. godzin do 12/IX 18, a od 13/IX do końca roku szk. tyg. g. 16).

Fuchs Franciszek, dr. fil., profesor, zawiadowca gabinetu geograficznego uczył do 12/IX hist. w kl. V₄, VII b₄, hist. i geogr. w kl. VI a₄, od 13/IX do końca roku szkol. hist. i geogr. w kl. IV a₄, V a₂₊₂, VI a₂₊₂, VII a₄, a od 12/X do końca roku szkolnego geogr. w kl. I c₂. Razem tygodn. godzin: do 12/IX 12 do 12/X 16, przez resztę roku szkolnego 18.

Furmaniiewicz Aleksander, profesor w VIII r., zawiadowca biblioteki dla ubogich uczniów, uczył języka łacińskiego w kl. IV a₆, języka greckiego w kl. III a₅, VI a₅; (tyg. godz. 16); był gospodarzem kl. VI a.

Jamrógiewicz Roman, dr. fil., profesor w VIII. r., uczył do dn. 12/IX matematyki w kl. VII a₃, VIII₂, fizyki w kl. VII a₄ b₄, VIII₃, logiki w kl. VII a₁ b₁, od 13/IX—11/X matem. w kl. VII b₃, VIII a₂ b₂, fizyki w kl. VIII a₃ b₃, log. w kl. VII a₁ b₁, od 12/X do końca roku szk. matem. w kl. VI b₃, VII b₃, VIII a₂ b₂, prop. filoz. w kl. VII a₁ b₁, VIII a₂ b₂; (tyg. godz. do 12/IX — 18, od 13/IX—11/X 15, od 12/X do końca roku szk. 16).

Kleczkowski Maryan, dr. fil., c. k. profesor, pełnił do dnia 11/X 1915 służbę wojskową, a od 12/X do końca roku szkol. uczył języka niemieckiego w kl. I a₅, III b₄, V b₄, VII b₄, (tygodn. godz. 17). Był gosp. kl. I a (od 11/X).

Król Ignacy, profesor w VIII r., zawiadowca gabinetu przyrodniczego, uczył do 12/IX matem. w kl. I a₃, VI a₃ b₃, VII b₃, historyi naturalnej w kl. I a₂, VI a₂ b₂, od 13/IX do 11/X hist. nat. w kl. I a₂ b₂, II a₂ b₂, V a₃ b₃, VI a₂ b₂, a od 12/X do końca r. szk. matem. w kl. I c₃, hist. natur. w kl. I b₂ c₂, II a₂ b₂, V b₃, VI a₂ b₂, (tygodniowo godz. do 11/X — 18, przez resztę r. szk. 19).

Leśnodorski Gustaw, profesor w VIII r., pełnił przez cały rok szkolny służbę wojskową.

Łepki Bohdan, nauczyciel.

Mazanowski Antoni, c. k. radca szkolny i profesor w VII r., zawiadowca polskiej biblioteki uczniów, uczył do 12/IX języka polskiego w kl. V₃, VI a₃, VII a₃, VIII₄, a od 13/IX do końca roku szk. jęz. pol. w kl. V a₃, VII a₃, VIII a₄ b₄; (tyg. godz. do 12/IX — 13, przez resztę w r. szk. 14).

Missona Kazimierz, c. k. profesor w VIII r. c. k. gimn. w Jarosławiu, był przydzielony, do służby w tutejszym zakładzie do 12/IX 1915 i uczył j. niem. w kl. II a₄, a jęz. łac., greck. i niem. w kl. IV₆₊₄₊₄; (tyg. godz. 18). Był przez ten czas gosp. kl. IV.

Müller Fryderyk, c. k. profesor w VIII randze c. k. gimn. w Dębicy, był przydzielony do służby w tutejszym zakładzie od 13/IX—11/X 1915 i uczył w tym czasie jęz. niem. w kl. I a₅, III b₄, V b₄, VII b₄; (tyg. godz. 17). Był też gospodarzem kl. I a.

Orzech Józef, nauczyciel c. k. gimn. w Mielcu, przydzielony do służby w tut. zakładzie od 11/X 1915, uczył jęz. niem. w kl. II b₄, jęz. łac. i grec. w kl. IV b₆₊₄; (tyg. godz. 14). Był gospodarzem kl. IV b.

Pawlakowski Jan, dr. fil., profesor w VII r., uczył języka łacińskiego w kl. VI b₆, greckiego w kl. V a₅, VI b₅ (tygodniowo godzin 16); był gospodarzem kl. VI b.

Piwko Stanisław, c. k. profesor c. k. gimn. w Brodach, przydzielony do służby w tutejszym zakładzie w czasie do 11/X, uczył do 12/IX hist. i geogr. w kl. VI b₂₊₂, hist. w kl. VII a₄, VIII₃, do 11/X hist. w kl. VI b₂, VII b₄, VIII b₃, geogr. w kl. VI b₂ (tyg. godz. 11).

Pytel Franciszek, c. k. profesor c. k. gimn. w Drohobyczku, przydzielony do służby w tutejszym zakładzie w czasie

sie od 12/X do końca r. szk. uczył hist. w kl. II b₂, VII b₄, geogr. w kl. II b₂ (tyg. godz. 8).

Ks. Siuda Antoni, katecheta, udzielał nauki religii rzymskokatol. w kl. IIIb₂, IV a₂ b₂, V a₂ b₂*), VI a₂ b₂ i miewał 1 egz. (tyg. godz. 20).

Skimina Stanisław, profesor, uczył języka łacińskiego w kl. III a₆, VIII a₅ **) (tygodn. godzin 16); był gospodarzem kl. VIII a.

Ślużewski Włodzimierz, profesor w VII r., uczył do 12/IX języka łacińskiego w kl. V₆, VII b₅, jęz. greckiego w kl. VII b₄, od 13/IX do 21/III jęz. lac. w kl. IV a₆, VII b₅, a od 13/IX do końca r. szk. jęz. greck. w kl. VII b₂ (tyg. godz. do 21/III — 15, przez resztę r. szk. 4); Do 21/III był gospodarzem kl. VII b.

Stach Jan, nauczyciel, pełnił do dn. 11/X służbę wojskową, od 11/X uczył matem. w kl. I a₃, III a₃, hist. nat. w kl. I a₂, V a₃, fizyki w kl. IV a₂, VIII a₃ b₃ (tygodn. godz. 19). Od 11/X był gosp. kl. III a.

Stach Karol, profesor w VIII r., uczył do 12/IX języka łacińskiego w kl. I a₆, II b₆, jęz. pol. w kl. II b₄, od 13/IX do końca r. szk. jęz. lac. w kl. I a₆, greckiego w kl. VII a₄ (tygodn. godz. do 12/IX 16, przez resztę r. szk. 10). Do dn. 12/IX był gosp. kl. II b.

Szaflarski Józef, profesor, uczył do 12/IX języka niemieckiego w kl. II b₄, V₄, VI a₄ b₄, VIII₄, od 13/IX do końca r. szk. j. niem. w kl. I b₆, VI a₄ b₄, VIII b₄ (tygodn. godz. do 12/IX — 20, przez resztę r. szk. 17). Do 12/IX był gospodarzem kl. V b.

Szpunar Feliks, c. k. profesor, uczył geogr. w kl. I b₂, II b₂, III b₂ IV₂; od 13/IX do końca roku szk. hist. w kl. I b₂, III b₂, V b₂^½, VIII a₃, geogr. w I b₂, III b₂, V b₂^½, prócz tego od 11/X do końca r. szk. historyi w kl. I c₂, VIII b₃, a w czasie od 13/IX do 11/X geogr. w kl. II b₂, (tyg. godz. do 12/IX — 14, do 11/X — 17, od 11/X do końca r. szk. 20).

Szwarc Stanisław, c. k. profesor, uczył rysunków obow.

*) Do 12/IX w kl. IV₂, V₂.

**) Do 12/IX w kl. VIII.

we wszystkich klasach gimn. niższego, oraz rys. nadob. dla uczniów gimn. wyższego w 3 oddziałach, prócz tego do 12/IX kaligr. w kl. I a₁ b₁. Tyg. godz. do 11/X — 22, przez resztę r. szk. 24.

Tokarski Maryan, dr. med., nauczyciel gimnastyki i insp. nauki gimn. w szkołach średn. Galicyi zach. i na Śląsku (z jęz. wykł. pol.).

Turowski Stanisław, c. k. profesor, pełnił służbę wojskową, prócz tego w charakterze c. i k. porucznika w rez. prowadził naukę musztry wojsk. dla młodzieży wyższego gimn. w 8 godz. tyg.

Borszewski Adam, egz. zast. naucz., pełnił do 11/X służbę wojskową, od 11/X do 21/III uczył jęz. pol. w kl. IV b₃, od 11/X do końca r. szkol. jęz. łac., pol. i niem. w kl. I c₆₊₃₊₄, a od 21/III do końca r. szkol. j. łac. w kl. VII b₆, tyg. godz. do 21/III — 17, przez resztę r. szk. — 20. Był od 11/X gosp. kl. I c.

Brablec Franciszek, egz. zast. naucz., uczył od 13/IX do 11/X mat. w kl. VI b₃, od 13/IX do końca r. szk. mat. w kl. V a₃, VI a₃, VII a₃, fiz. w kl. VII a₄ b₄, prócz tego od 11/X do końca r. szk. mat. w kl. II b₃, tyg. godz. do 11/X 20, przez resztę r. szk. 23. Był od 11/X gosp. kl. VII a.

Chwistek Leon, dr. fil., egz. zast. naucz., pełnił służbę wojsk. w Leg. pol.

Dzięgiel Władysław, egz. zast. naucz., uczył od 13/IX do końca r. szk. jęz. łac. w kl. II a₆, greck. w kl. IV a₄, pol. w kl. II a₄, od 13/IX do 21/III jęz. pol. w kl. IV a₃, a od 21/III do końca r. szk. j. łac. w kl. IV a₆. Tyg. godz. do 21/III — 17, przez resztę r. szk. 20. Był gosp. kl. II a.

Figna Józef, zast. naucz., pełnił służbę wojskową.

Lederer Józef, zast. naucz., uczył od 13/IX do 11/X jęz. niem. w kl. IV b₄, od 13/IX do końca r. szk. jęz. pol. w kl. VI a₃, jęz. niem. w kl. III a₄, IV a₄, V a₄, od 11/X do końca r. szk. kaligr. w kl. I a₁ b₁ c₁, od 21/III do końca r. szk. j. pol. w kl. IV a₃. Tyg. godz. od 13/IX do 11/X 19, później 18, a od 21/III do końca r. szk. 21. Był gosp. kl. V a.

Ks. Niemczewski Bohdan, dr. teol., zast. kat., uczył

w II. półroczu rel. rzym.-kat. w kl. I a₂ b₂ c₂, II a₂ b₂, III a₂ i miewał jedną egzortę². Tyg. godz. 14.

Oświecimski Bronisław, zast. naucz., uczył w czasie od 13/IX do 11/X matem. w kl. I a₃ b₃, III a₃ b₃, V b₃, fiz. w kl. III a₂ b₂; tyg. godz. 19. Był w tym czasie gosp. kl. III a. Rafacz Józef, dr. fil., egz. zast. naucz., pełnił służbę wojsk. Rosenmann Dawid, dr. fil., egz. zast. naucz., uczył rel. mojżesz. we wszystk. klasach, tyg. godz. 8.

Ks. van Roy Rudolf, zast. katech., uczył do 12/IX religii rzym.-kat. w kl. I a₂ b₂, III a₂, VIII₂, od 12/IX do 31/I w kl. I a₂ b₂, II a₂ b₂, III a₂, VIII a₂ b₂, a od 11/X do 31/I rel. w kl. I c₂, tyg. godz. do 12/IX 14, do 11/X 16, do 31/I 18; w II. półroczu uczył rel. rzym.-kat. w kl. VIII a₂ b₂, tyg. godz. 4.

Rozmarynowicz Mieczysław, egz. zast. naucz., uczył przez cały rok szkolny jęz. łac. w kl. I b₆, do 11/IX jęz. niem. w kl. I a₅ b₅, od 13/IX do końca roku szk. jęz. łac. i greck. w kl. V b₆₊₅, tyg. godz. 16, później 17. Był gosp. kl. I b do 12/IX, a V b przez resztę r. szk.

Szyszka Michał, zast. naucz., uczył od 13/IX do końca r. szk. j. łac. w kl. II b₆, pol. w kl. I a₃ b₃, II b₄, prócz tego od 21/III do końca r. szk. j. pol. w kl. IV b. Tyg. godz. do 21/III — 16, potem 19. Był gosp. kl. II b (od 13/IX).

Tyrankiewicz Wincenty, egz. zast. naucz. gimnastyki, uczył gimn. w klasach niższych, tyg. godz. 18.

Werner Jerzy, egz. zast. naucz., uczył do 12/IX jęz. łac. w kl. II a₆, grec. w kl. III b₅, pol. w kl. III a₃ b₃; od 13/IX do końca r. szk. j. łac. w kl. III b₆, V a₆, greck. w kl. III b₅, tyg. godz. 17. Był gosp. kl. III b.

Wiatr Wilhelm, egz. zast. naucz., uczył do 12/IX matem. w kl. III a₃ b₃, IV₃, V₃, fiz. w kl. III a₂ b₂, IV₃, od 13/IX do 11/X matem. w kl. II a₃ b₃, IV a₃ b₃, fiz. w kl. IV a₃ b₃, kalig. w kl. I a₁ b₁, od 11/X mat. w kl. I b₃, II a₃, III b₃, IV a₃ b₃, fiz. w kl. III a₂, IV a₃ b₃. Tyg. godz. do 12/IX — 19, do 11/X 20, od 11/X — 23. Był gosp. kl. III a (do 12/IX), potem kl. IV a.

Wierdak Szymon, egz. zast. naucz., uczył do 12/IX matem. w kl. I b₃, II a₃ b₃, hist. natur. w kl. I b₂, II a₂ b₂, V₃, tyg. godz. 18. Był gosp. kl. II a.

Służba szkolna.

Kurzawa Marek, sługa szkolny.

Baranowski Tomasz, pomocnik sługi szkolnego.

Brachowski Jan, » » »

Jarosz Szczepan, » » »

Zmiany w gronie nauczycielskim

w r. szk. 1915/16.

Karol Stach otrzymał zniżkę godzin do 10 (rozp. 31/VIII 1915. L. 16692).

Bronisław Oświecimski przeniesiony do tutejszego zakładu (rozp. 11/IX 1915. L. 19791).

Franciszek Pytel przydzielony do tutej. zakładu (rozp. 22/IX 1915. L. 20611).

Przeniesieni do tutejszego zakładu Franciszek Brablec (rozp. 16/IX 1915. L. 20301), Michał Szyszka (16/IX 1915. L. 20249), Władysław Dziegieł (16/IX 1915. L. 20250).

Przeniesieni z tutejszego zakładu: Tadeusz Waśkowski do c. k. I. szk. real. w Krakowie (27/IX 1915. L. 21343), Bronisław Oświecimski do c. k. gimn. IV. (realnego) w Krakowie (30/X 1915. L. 23292), Dr. Edmund Bułanda do c. k. gimn. św. Jacka (7/II 1916. L. 1107 i 15/II 1916. L. 74).

Przydzielony do II. szk. real. w Krakowie Fryderyk Müller (23/X 1915. L. 21587).

Dr. Maryan Tokarski otrzymał IX kl. rangi (20/IX 1915. L. 11161) i objął funkcję inspektora gimnastyki w zach. Galicji i w polskich szkołach na Śląsku (30/X 1915. L. 22414).

Rozp. z dn. 21/XII 1915. L. 28864 otrzymał Dr. Maryan Tokarski urlop, a naukę gimnastyki objął Wincenty Tyrankiewicz.

Zatwierdzenie w zawodzie nauczycielskim otrzymali Feliks Szpunar (7/II 1916. L. 1765) i Dr. Maryan Kleczkowski (10/IV 1916. L. 7613).

Włodzimierz Służewski otrzymał VII. klasę rangi (26/I 1916. L. 1).

Ks. Dr. Bogdan Niemczewski mianowany zast. katechety w tut. zakładzie (9/II 1916. L. 1770).

Stanisław Piwko otrzymał urlop do końca roku szkolnego (30/X 1915. L. 24227).

Włodzimierz Służewski otrzymał 4-ty dodatek pięcioletni (19/XII 1915. L. 28168).

II. Wykaz dzieł przeczytanych.

a) W języku polskim.

- Klasa V. Słowacki: Jan Bielecki, Ojciec zadżumionych. Sienkiewicz: Potop, Pan Wołodyjowski. Molière: Mizantrop. Fredro: Zemsta, Śluby panieńskie. Korzeniowski: Żydzi. Szekspir: Juliusz Cezar, Makbet. Korzeniowski: Karpaccy górale.
- Klasa VI. Kochanowski: Zgoda, Satyr, Odprawa posłów, Treny, Psalmy (wybór). Skarga: Kazania sejmowe. Szymborowicz: Sielanki: Żeńcy, Kosiarze, Zalotnicy, Pomarlica. Potocki: Wojna chocimska. Naruszewicz: Satyry. Krasicki: Myszeis, Monachomachia, Antymonachomachia; Doświadczynski I. IV. Niemcewicz: Powrót posła, Jan z Tęczyna. Feliński: Barbara Radziwillówna. Czartoryski: Bard polski. Morawski: Listy do klasyków i romantyków. Brodziński: Wiesław. Prócz tego domowa lektura: Sienkiewicza: Trylogia. Pasek: Pamiętniki. Łoziński: Prawem i lewem. Morawski: Dworzec mojego dziadka.
- Klasa VII. Mickiewicz: Konrad Wallenrod, Dziady, Księgi Narodu i pielgrzymstwa. Słowacki: Kordyan, Anhelli, Balladyna, Lilla Weneda, Beniowski, Ksiądz Marek, Król Duch. Krasicki: Irydyon, Nieboska komedya. Byron: Korsarz. Małczewski: Marya. Goszczyński: Zamek kaniowski, Król zamczyska. Fredro: Jowalski, Dożywocie, Pan Benet, Pan Geldhab.
- Klasa VIII. Korzeniowski: Kollokacja. Wyspiąsk Warszawianka.

b) W języku łacińskim.

Klasa III. Cor. Nepos: Miltiades, Themistocles, Aristides, Epaminondas, Pelopidas. Curtius Rufus: Dzieje Aleksandra W. cz. 1. 2. 5.

Klasa IV. Caesar: Commentarii de bello Gallico. I (1—29), IV (18—36), V (12—23), VI (9—28), VII (36—41).

Klasa V. Ovidius: Metam. 1. 2. 3. 5. 6. 13. 18. 26. Fasti 3. 5. 6. Tristia 3. 6. Tibullus 3. Livius: Ab urbe condita I (1—16), XXI (1—19, 32—38).

Klasa VI. Sallustius: Bellum Jugurthinum. Vergilius: Aeneis I. Ecloga I., Cicero: In Catilinam or. 1.

Klasa VII: Cicero: In Catilinam IV, Tuscul. disput. (wyjątki). Vergilius: Aeneis II, VI.

Klasa VIII: Horatius: Carmina I. 1. 3. 4. 8. 10. 14. 21. 22. 24. 31. 37. II. 3. 7. 10. 13. 14. 16. 17. 18. 20. III. 1. 9. 13. 30. IV. 3. 7., Epod. 2. 7., Sat. I. 1. 6. 9. Epist. I. 2. Tacitus: Annales I. 1—15, II. 41—43, 53—55, 69—83, III. 1—7, IV. 1—9, 34—35, 37—42, 57—59, XIV. 51—56, XV. 38—45, 60—65.

c) W języku greckim.

Klasa V. Ksenofont: Anab. 1. 5. 6. 7. 8. Cyrop. 6. Pamiętn. 3. Homera Iliada: I. III (1—150).

Klasa VI. Homera Iliada: II. IV. VI. XVI. XXI. XXII. Herodot: VII.

Klasa VII. Homer: Odyss. I. (1—80), V. VI. VII. XIII. Demostenes: Olint. I. Plato: Apol. (1—20).

Klasa VIII. Plato: Apologia 20—33, Fedon. Sofokles: Król Edyp.

d) W języku niemieckim.

Klasa VI. Goethe: Hermann und Dorothea. Schiller: Jungfrau v. Orleans.

Klasa VII. Goethe: Tasso.

Klasa VIII. Goethe: Faust. Schiller: W. Tell, Wallenstein. Shakespeare: Hamlet.

III.

Tematy wypracowań piśmiennych.

A) W języku polskim.

Klasa V a. 1. Bal u Sieniawskiego. Obrazek podług poematu: »Jan Bielecki« — (szk.). 2. Krypty Wawelskie — (dom.). 3. Niedola Araba a Bonnivarda. Porównanie — (dom.). 4. Główne postacie obrazu Matejki p. t. »Kazanie Skargi« — (szk.). 5. Za co mamy kochać ojczyznę. Mowa — (szk.). 6. Czego nas uczy rola Kmicica i jego walka wewnętrzna — (dom.). 7. Tok myśli przedmowy do »Pana Tadeusza« — (dom.). 8. Kassyusz a Brutus. Próba charakterystyki. Na podstawie dramatu Szekspira — (dom.). 9. Aron z »Żydów«, a Jankiel z »Pana Tadeusza« — (szk.). 10. Męka sumienia Makbeta — (dom.).

Klasa V b. 1. i 2. jak w V a. 3. Opiszę ciekawsze zdarzenie z mojego życia w formie gawędy (albo noweli) — (dom.). 4. Treść i myśl obrazu Matejki p. t. »Kazanie Skargi« — (szk.). 5. Czem był »Pan Tadeusz« dla samego Mickiewicza. (Na podstawie listów i przedmowy: »O czem tuдумать...«) — (szk.). 6. Do wyboru: a) Opis rynku krakowskiego. b) Wnętrze kościoła Maryackiego — (dom.). 7. Charakterystyka Brutusa. (Na podstawie lektury: »Jul. Cezar« Szekspira) — (szk.). 8. Cześnik a Rejent. Dwa typy szlacheckie z XVIII. w. — (dom.). 9. Początki dramatu (Na podstawie nauki szkolnej — (szk.). 10. Moja najmilsza wycieczka. Opowiadanie — (dom.).

- Klasa VI a. 1. Klamca a złodziej, dwa pokrewne typy — (dom.).
2. Charakter polskiej poezyi średniowiecznej — (szk.).
3. a) Jak Rej pojmuje szczęście i jaki rodzaj życia zaleca.
b) Uzasadnić zdanie Reja:

»Bom jam też prosty Polak, nigdzie nie jeźdżając,
Tum się pasł na dziedzinie, jako lesie zając,
Z granicy polskiej mile nigdziem nie wyjechal,
Lecz co wiedzieć przystoi przedsiem nie zaniechal.«

- c) Wieś u Reja — (szk.). 4. a) Którzy pisarze i w jaki sposób nawoływali do naprawy Rzeczypospolitej w XVI. wieku ? b) Czy słusznie powiedział o sobie Kochanowski:

»I wdarłem się na skalę pięknej Kalliopy,
Gdzie dotychczas nie było śladu polskiej stopy.«

- c) W dzień zaduszny na cmentarzu — (dom.). 5. a) Myśli i uezucia, zawarte w hymnie Kochanowskiego: »Czego chcesz od nas Panie za Twe hojne dary ?« b) »Odprawa posłów greckich« jako wyraz wskazań etycznych i moralnych Kochanowskiego. c) Burzliwe posiedzenie. Obrazek na tle »Odprawy posłów greckich« Kochanowskiego — (szk.). 6. a) W jakim znaczeniu nazywamy Piotra Skargę prorokiem narodu polskiego. b) Czy słusznie nazywa St. hr. Tarnowski »Kazania sejmowe« Skargi najwyższym utworem niepodległej Polski ? — (szk.). 7. a) Motywy religijne w literaturze polskiej. Na podstawie dotychczasowej lektury. b) Dola ludu wiejskiego w zwierciedle poglądu pisarzy XVIII. w. c) Suis rebus contentum esse maxima certissimaeque sunt divitiae. Powiastka — (dom.). 8. a) Załugi Konarskiego okolo szkolnictwa i literatury narodowej. b) Charakterystyka jednego z dowolnie obranych autorów XVII. w. — (szk.). 9. a) Jakie czynniki wpłynęły na odrodzenie literatury polskiej w okresie Stanisławowskim. b) Rzeka obrazem życia człowieka. c) »Więc na ścieżkę z gościńca nie bocz dla zlej drogi, bo często za-więźniesz gorzej« (Trembecki) — (dom.). 10. a) Literackie i społeczne znaczenie »Powrotu posła« Niemcewicza. b) Wykaż na dramacie Felińskiego zasadnicze cechy pseudoklasycznej tragedyi. c) Wnętrze kościoła wczesnym ran-

kiem — (dom.). 11 a) Polska epopeja komiczna XVIII. w.
b) Zmierzch literatury Polski niepodległej — (dom.).

Klasa VI b. 1. Prostota a prostactwo — (dom.). 2. Kronikarze średniowieczni a Dlugosz — (szk.). 3. Charakterystyka wieku XVI. na podstawie poznanej z tego wieku literatury — (dom.). 4. Poglądy Kochanowskiego na życie i cel człowieka — (szk.). 5. Charakterystyka Skargi — (szk.). 6. Charakter wojen szwedzkich. Na podstawie »Pamiętników« Paska i »Potopu« Sienkiewicza — (dom.). 7. Poezja rycerska w XVII. w. — (szk.). 8. Wady społeczeństwa polskiego w XVIII. wieku, na podstawie satyr Krasickiego a Naruszewicza — (dom.). 9. Początki powieści w Polsce — (szk.). — 10. Najpozyteczniejsze przepędzenie wakacyi przez ucznia w dobie obecnej — (dom.).

Klasa VII a. 1. Chłop polski w czasie wojny. Myśli i spostrzeżenia własne — (dom.). 2. Tok myśli »Ody do młodości« — (szk.). 3. Wallenrod a Korsarz. Porównanie osobistości — (dom.). 4. Męka Cichowskiego (Dziady III.) — (szk.). 5. Motywyczuciowe liryki powstania listopadowego — (szk.). 6. Próba wyjaśnienia prologu Kordyana. 7. Oceń trudność porównania młodzieńczej poezyi Słowackiego do świątyni bez Boga — (szk.). 8. Na przełomie dwóch kultur w »Irydyonie« i w »Quo vadis« — (dom.). 9. Wyjaśnić »gloss« »Dramat układasz« w »Nieboskiej Komedyi« — (szk.). 10. »Znaczenie i zasługa emigracji z 1831 r. dla sprawy narodowej — (dom.).

Klasa VII b. 1. Rozwinąć myśl poety Asnyka:

»Pomimo gorzkich prób
Zawsze ach! dobrym bądź,
Z miłością drugich sądz
I patrz z nadzieją w grób« — (dom.).

2. »Oda do młodości« jako wyraz potęgi człowieka — (szk.).
3. Lud wiejski w »Balladach« i »Dziadach« Mickiewicza — (szk.). 4. Uzasadnić, iż poezja narodowa jest »arką przymierza między staremi a nowemi laty« — (dom.). 5. Przelomy duchowe w życiu Mickiewicza — (szk.). 6. Przyczyny powstania listopadowego — (dom.). 7. Ukraina. Krajobraz podług Malczewskiego a Zaleskiego. 8. a) Przemówienie

w rocznicę konstytucji 3. Maja. b) Pierwiastek narodowy w komedyach Fredry — (dom.), 9. Idea »Kordyana« — (szk.). 10. Na czem polega wielkość Słowackiego? — (dom.).

Klasa VIII a + b. 1. Plug a miecz. Dyalog na czasie — (dom.).
2. Typy szczeropolskie Fredry — (szk.). 3. Związek powieści z myślą społeczną porozbiorowej Polski w latach 1830—1860 — (dom.). 4. Zasady filozofii życia Kochanowskiego a Horacego — (szk.). 5. Pomysł narodowego wywowania u Szczepanowskiego — (szk.). 6. Zagadnienie życia narodowego w poezji Konopnickiej — (dom.). 7. Charakterystyka zakonu w »Krzyżakach« Sienkiewicza. 8. Jak się ukształtował pogląd na rolę ludu w naszym życiu pod koniec XIX. w.? — (szk.).

B) W języku niemieckim.

Klasa V a. 1. Gedanken am ersten Tage des neuen Schuljahres — (dom.). 2. Die freundschaftliche Treue in Schillers »Bürgschaft« — (szk.). 3. a) Die Vernichtung und Wiederherstellung des menschlichen Geschlechtes. (Nach Ovids »Diluvium« und »Deukalion und Pyrrha«). b) Orontas Verrat. (Nach Xenofont).

4. Und der Mensch versuche die Götter nicht,
Und begehre nimmer und nimmer zu schauen,
Was sie gnädig bedecken mit Nacht und Grauen».

Deutung des »Tauchers« v. Schiller — (dom.). 5. a) Die Madonna della Sedia. Die Beschreibung des Bildes von Raffael. b) Eine selbsterfundene Erzählung — (szk.). 6. a) Ein Tag der Karlsschule zur Zeit Schillers. b) Des Winters Vergnügen. c) Es sind die Worte Rückerts zu beweisen:

»Auswendig lernen sei, mein Sohn, die eine Pflicht,
Versäume nur dabei das Inwendiglernen nicht;
Auswendig sei gelernt, was dir vom Munde fliesst,
Inwendig, was dem Sinne sich erschliesst« — (dom.).

6. a) Die Theatervorstellung in den »Kranichen des Ibykus« und ihre Bedeutung für die Handlung. b) Der Schü-

ler ein Gentleman — (szk.). 7. Schillers »Bürgschaft« verglichen mit dem Gedichte von Mickiewicz: »Dwaj przyjaciele«. b) Die Idee in Schaks »Thriumphator« verglichen mit Schillers »Ring des Polykrates« — (dom.). 8. Das Schlachtfeld. Ein lyrisches Gemälde. (Seidl: »Der tote Soldat«) — (szk.). 9. Die Freundschaft als sittliche Macht. Nach Schillers »Bürgschaft« — (dom.). 10. a) Was für Hindernisse hatte Möres auf seinem Rückwege zu überwinden. (Nach Schillers »Die Bürgschaft«). b) Ein Jagdritt Rudolphs von Habsburg — (szk.). 11. a) Ist der Gedanke:

»Und der Mensch versuche die Götter nicht
Und begehre nimmer und nimmer zu schauen,
Was sie gnädig bedecken mit Nacht und Grauen«

in jeder Hinsicht als unumstößliche Wahrheit aufzufassen.

b) »Schreibe, wie du redest, so schreibst du schön. (Lessing in einem Brief an seine Schwester Justine) — (dom.).

Klasa V b. 1. i 2. jak w Va. 3. Der Schenk von Limburg — (szk.). 4. Der Taucher — (dom.). 5. Der goldene Tod — (dom.). 6. Die Bedeutung der sibirischen Bahn — (szk.). 7. Der Graf von Habsburg. Disposition des Gedichtes. 8. Was ist ein Gentleman. 9. Das römische Haus. 10. Der Dachs auf Lichtmess. 11. Des Sommers Vergnügungen.

Klasa VI a. 1. Brief an einen Freund — (dom.). 2. Dornröschen — (szk.). 3. Charakteristik des Ritters in Uhlands Gedicht. »Schwäbische Kunde« — (szk.). 4. Die französische Revolution als Hintergrund in »Hermann und Dorothea« — (dom.). 5. Goethe in Leipzig (szk.). 6. Gedanken der Jungfrau von Orleans beim Abschied aus der Heimat — (dom.). 7. Parzivals Jugend und seine Aufnahme in die Tafelrunde — (szk.). 8. »Es rächt sich jede Schuld auf Erden«. Nachgewiesen an der Jungfrau von Orleans — (dom.). 9. Der Kampf mit dem Drachen — (szk.). 10. Meine liebste Beschäftigung in den freien Zeit — (dom.). 11. Wie gelingt es Reinecke sich zu retten — (szk.). 12. Die Mutter als Vermittlerin zwischen Vater und Sohn — (dom.).

Klasa VI b. 1. Ein Tag aus meinem gegenwärtigen Leben — (dom.). 2. Sigurds Tod — (szk.). 3. Der junge Lord und der Schenk in Uhlands Gedicht »Das Glück von Edenhall« —

(szk.). 4. Hermanns erstes Zusammentreffen mit Dorothea — (dom.). 5. Braun als Bote bei Reinecke — (szk.). 6. Wie tragen in Goethes »Hermann und Dorothea« der Pfarrer und der Apotheker dazu bei, um die Hindernisse, welche sich dem glücklichen Ausgang des Ganzen entgegenstellen, zu beseitigen — (dom.). 7. Was verdankte Goethe seinem Aufenthalt in Strassburg ? 8. Die Lage der Stadt Orleans vor dem ersten Erscheinen der Jungfrau ? — (dom.). 9. Parzivals Irrungen — (szk.). 10. Johanna als Kriegerin und Friedensstifterin — (dom.). 11. Hektors Abschied. 12. a) Ein Sommererlebnis. (In Briefform). b) Ein Spaziergang ins Feld am Sommerabend — (dom.).

Klasa VII a. 1. Die mythologischen Elemente in dem Nibelungenliede — (dom.). 2. Wartburg als Zentrum des literarischen Lebens im Mittelalter. 3. Die dramatische Gliederung der Trilogie »Wallenstein« — (dom.). 4. Chodowieckis künstlerische Tätigkeit — (szk.). 5. Gliederung und Erklärung des Prologs in Schillers »Wallenstein«. 6. Daniel Chodowiecki. 7. Schuld und Sühne in »Wilhelms Geist« von Herder. 8. Die englische Bühne zur Zeit Shakespeares. 9. Oberst Berg in den »Journalisten« von Freytag.

Klasa VII b. 1. Die christlichen Elemente in dem Nibelungenliede. 2. Die Elegie Walters von der Vogelweide. 3. Vornehme Menschen. 4. Wallensteins Lager. 5. Goethes »Schatzgräber«. 5. jak w VII a. 6. Oberst Berg in den »Journalisten« von Freytag. 7. Wartburg als Centrum der literarischen Tätigkeit im Mittelalter. 8. jak w VII a. 9. Ein Spaziergang.

Klasa VIII a. 1. Der Einfluss grosser Ereignisse auf die Geschicke der Völker — (dom.). 2. Wodurch wird Stauffächer für das Vaterland angeregt — (szk.). 3. Ibsens »Ein Volksfeind« ein Schauspiel an sich. 4. »Und rastlos betätig sich der Mann«. (Goethes »Faust«) — (szk.). 5. Die deutschen Polenlieder — (dom.). 6. Faust innere Entwicklung bis zu seinem Bunde mit Mephistopheles. 7. Arbeit ist der Lebens Balsam, Arbeit ist der Jugend Quell. 8. Der Krieg von seiner wohltätigen Seite betrachtet. 9. Die Freiheitsdichter.

Klasa VIII b. 1. i 2. jak w VIII a. 3. Natur und Kultur in ihrem

Zwiste und ihre Vereinigung. (Schillers »Spaziergang«.
4. Die Idee der Freiheit in Schillers »Wilhelm Tell«.
5. Was für Rolle spielt Mephistopheles und auf welche Weise
gelingt es ihm Faust in seine Gewalt zu locken ? 7. i 8. jak
w VIII a. 9. Fortinbras und Laeters in Shakespeares Ham-
let. 10. Welchen Beruf werde ich wählen und warum.

Tematy wypracowań piśmiennych przy
egzaminie dojrzałości w terminie letnim 1916.

W języku łacińskim:

Przetłumaczyć na język polski:

- a) Tacitus: Annales XVI. 18 et 19.
- b) Vergilius: Aeneis XII. Od słów: »Tum pius Aeneas...«
do słów: »in medio procerum«.

W języku greckim:

Przetłumaczyć na język polski:

- a) Homer: Ilias XVIII. 314—342.
- b) « Odyss. X. od słów »ἐννῆμαρ μὲν ὅμως...« do »δύνα-
μις γὰρ ἐν ὑμῖν«.

W języku polskim:

- 1. Szlachta w życiu publicznem niepodległej Polski.
- 2. Rycerze Sienkiewiczowskiej Trylogii.
- 3. Rozwinąć myśl Konopnickiej:

»Wielkością czynu, nie martwą pokorą
Dzieje ludzkości są płodne«.

IV.

Wykaz książek na rok szkolny 1916/1917.

Klasa I. Religia. Wielki katechizm religii katolickiej. Kraków 1914. — **Język łaciński.** Samolewicz, Zwiędla gramatyka języka łacińskiego dla klasy I. i II. Wydanie 6. Lwów 1907. — Steiner i Scheindler, Ćwiczenia łacińskie dla I. kl. opracowane przez dra Zygmunta Samolewicza. Wydanie 5. przygotowali A. Frąckiewicz i F. Próchnicki. Lwów 1907. — **Język polski.** Malecki, Gramatyka języka polskiego szkolna. Wydanie 11. Lwów 1910. — Dr Maryan Reiter, Czytania polskie dla I kl. (z ilustracjami). Lwów 1910. — **Język niemiecki.** German-Petelenz-Gayczak, Ćwiczenia niemieckie dla I kl. Wydanie 7. Lwów 1910. — **Geografia.** Benoni Wierzbicki. Krótki rys geografii. Oprac. Wierzbicki. Wydanie 9. Lwów 1908. — **Historya powszechna.** B. Gebert i G. Gebertowa, Opowiadanie z dziejów ojczystych. Lwów 1912. Wyd. 2. zmienione. — **Matematyka.** Kranz, Arytmetyka na kl. I. Kraków 1911. — Jamrógiewicz-Strużyński. Geometrya poglądowa. Stopień niższy (dla kl. I., II i III. szkół średn.) Lwów 1912. — **Historya naturalna.** Nusbaum-Wiśniowski, Wiadomości z zoologii dla niższych klas szkół średnich. Wyd. 3. Lwów 1910. — Rostafiński, Botanika szkolna na klasy niższe. Wydanie 6. Kraków 1906.

Klasa II. Religia. Wielki katechizm religii katolickiej. Kraków 1910. — **Język łaciński.** Samolewicz, Zwiędla gramatyka języka łacińskiego dla klasy I. i II. szk. średn. Wyd. 6.

Lwów 1907. — Steiner i Scheindler, Ćwiczenia łacińskie dla II. klasy. Opracowane przez Dr. Zygma. Samolewicza. Wydanie 6. przygotował A. Frączkiewicz — **Język polski**. Małecki, Gramatyka języka polskiego szkolna. Wydanie 11. Lwów 1911. — Dr. Maryan Reiter, Czytania polskie dla II. klasy (z ilustracjami). Lwów 1911. — **Język niemiecki**. German-Petelenz-Gayczak, Ćwiczenia niemieckie dla kl. II. Wyd. 5. Lwów 1912. — **Geografia i historya powszechna**. Siwak, Geografia dla kl. II. i III. Lwów 1911. — Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych dla niższ. klas szkół średn. Część I. Wydanie 4. poprawione i uzupełnione. Lwów 1912. — **Matematyka**. K. Strutyński, Arytmetyka. Stopień niższy dla klasy I., II. i III. szkół średn. Lwów 1912. — Dr. Roman Jamrógiewicz-Kazim. Strutyński, Geometrya poglądowa. Stopień niższy dla klasy I., II. i III. szk. średn. Lwów 1910. — **Historya naturalna**. Nusbaum-Wiśniowski, Wiadomości z zoologii dla niższych klas szkół średn. Wyd. 3. Lwów 1910. — Rostafiński, Botanika szkolna dla klas niższych. Wyd. 6. Kraków 1907.

Klasa III. Religia. Ks. Jougan, Liturgika. Wyd. 4. Lwów 1910. — Ks. Dr. Szydelski, Dzieje biblijne zakonu starego. Wydanie 6. Lwów 1911. — **Język łaciński**. Samolewicz-Soltyzik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Składnia. Wydanie 9. Lwów 1909. — Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla klasy III. Wydanie 6. Lwów 1812. — Aleks. Frączkiewicz, Czytanka łacińska na podstawie Korneliusza Nepsa i Kurcyuszà Rufusa do użytku III. i IV. klasy szkół średnich. Lwów 1915. — **Język grecki**. Ćwikliński. Gramatyka języka greckiego. Wydanie 3 Lwów 1902. — Winnkowski-Taborski, Ćwiczenia greckie. Wyd. 3. do nowego planu przystosował P. Passowicz. Lwów 1910. — **Język polski**. Małecki, Gramatyka języka polskiego szkolna. Wyd. 11. — Dr. Maryan Reiter, Czytania polskie dla III. klasy, z ilustr. Lwów 1912. — **Język niemiecki**. German-Petelenz-Gayczak, Ćwiczenia niemieckie dla kl. III. Wyd. 5. Lwów 1911. — Jahner, Deutsche Grammatik. Wydanie 4. Lwów 1911. — **Geografia i historya powszechna**. Siwak, Geografia dla kl. II. i III. Lwów 1911. — B. Gebert i G. Gebertowa, Opowiadania z dziejów monarchii austro-węg. Lwów 1912. —

Matematyka. K. Strutyński, Arytmetyka. Stopień niższy. — Dr. Roman Jamrógiewicz-Kazim. Strutyński, Geometrya poglądowa. Stopień niższy. Lwów 1911. — **Fizyka.** Wład. Żłobicki, Wiadomości z fizyki dla niższych klas szkół średnich.

Klasa IV. Religia. Ks. Dąbrowski, Historya biblijna Nowego zakonu. Lwów 1910. — **Język łaciński.** Samolewicz-Soltysiak, Gramatyka języka łacińskiego. Cz. II. Składnia. Wydanie 10. Lwów 1914. — Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla klasy. IV. Wydanie 4 te. Lwów 1909. — C. Julii Caesaris Commentarii de bello Gallico. Wydal Fr. Terlikowski. Wydanie 4. Lwów 1912. — **Język grecki.** L. Ćwikliński, Gramatyka języka greckiego. Wyd. 3. Lwów 1912. — Winkowski-Taborski. Ćwiczenia greckie dla klasy III. i IV. Wyd. 2. Do nowego planu przystosował P. Passowicz. Lwów 1910. — **Język polski.** Malecki, Gramatyka języka polskiego szkolna. Wydanie 11. — Fr. Próchnicki i K. Wojciechowski, Wyrazy polskie. Tom. IV. Mickiewicz, Pan Tadeusz. — **Język niemiecki.** German-Petelenz-Gayczak, Ćwiczenia niemieckie dla klasy IV. Wydanie 4. Lwów 1910. — Dr. A. Jahner, Deutsche Grammatik. Wyd. 4. Lwów 1911. — **Geografia i historya powszechna.** St. Majerski, Geografia monarchii austro-węgierskiej. Wyd. 6. Lwów 1912. — W. Zakrzewski, Historya powszechna. Część I. Wydanie 7. Kraków 1911. — **Matematyka.** Dr. Jerzy Mihulowicz, Podręcznik arytmetyki dla klasy IV. Lwów 1911. — Łomnicki A. Geometrya. Część I. i II. dla klasy IV. i V. (Planimetria i Stereometria). Lwów 1911. — **Fizyka.** Żłobicki, Fizyka dla niższych klas szkół średnich. — **Mineralogia z chemią.** Duchowicz-Wiśniowski, Wiadomości z chemii i mineralogii dla klas niższych. Lwów 1911.

Klasa V. Religia. Ks. Jeż, Nauka wiary katolickiej. Część I. Wyd. 3. Kraków 1911. — **Język łaciński.** Samolewicz-Soltysiak, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Składnia. Wydanie 10. Lwów 1914. — Tad. Sinko, Wiązanka wierszy Owidiusza z dodatkiem wybranych elegii Tibulla i Properciusza. Lwów 1912. — J. Jędrzejowski, Dzieje Liwiusza w skróceniu. Lwów 1915. — **Język grecki.** L. Ćwikliński, Gramatyka języka greckiego. Wyd. 3. Lwów 1903.

— E. Fiderer, Chrestomatyia z pism Ksenofonta. Lwów 1911. — Homera Iliada. Część I. wydał Scheindler-Soltyzik.

— **Język polski.** Próchnicki i Wojciechowski, Wypisy polskie dla kl. V. Lwów 1911. — Fredro: Zemsta. Szekspira: Juliusz Cezar. Korzeniowski: Karpaccy górale. — **Język niemiecki.** Julius Ippoldt i Adolf Stylo, Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen. I. Teil. V. Kl. Wyd. 3. Lwów 1912. — **Historya powszechna.** Zakrzewski. Historya powszechna. Część I. Wyd. 7. Kraków 1911. i Część II. Wyd. 5. Kraków 1908. — Pawłowski: Geografia dla klas wyższych. Cz. I. — **Matematyka.** Mihulowicz, Podręcznik arytmetyki i algebry dla klasy V. Lwów 1912. — Łomnicki A., Geometrya. Część I. dla klasy 4. i 5. Planimetria i Stereometria. Lwów 1911. — **Historya naturalna.** Łomnicki, Zasady mineralogii i geologii. Wydanie 3. Lwów 1912. — J. Rostafiński, Botanika szkolna dla klas wyższych. Wydanie 4. Kraków 1911.

Klasa VI. Religia. Ks. Dr. Sieniatycki. Dogmatyka szczegółowa. — **Język łaciński.** T. Soltyzik, G. Sallustii Crispi Bellum Catilinae. Lwów 1910. — G. Szczepański, Wybór mów Cicerona. — St. Rzepiński. Wybór poezji Vergilego. Wiedeń-Lwów 1912. — Samolewicz-Soltyzik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Składnia. Wydanie 10. Lwów 1914. — **Język grecki.** Homera Iliada. Cz. I., wyd. Scheindler-Soltyzik. Lwów 1908. — Fr. Terlikowski. Wybór z dziejów Herodota. Wiedeń-Lwów 1909. — Ćwikkliński, Gramatyka języka greckiego Wyd. 3. Lwów 1902. — **Język polski.** I. Chrzanowski i K. Wojciechowski, Wiadomości z historyi literatury polskiej do roku 1822 z wypisami — **Język niemiecki** Jul. Ippoldt i A. Stylo: Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen. II. Teil. VI. Klasse. Wyd. 2. Lwów 1910. — Goethe: Herman und Dorothea. — **Geografia i historya powszechna.** Zakrzewski, Historya powszechna. Cz. III. Wyd. 4. Kraków 1908. — Pawłowski, Geografia dla klas wyższych Cz. II. — **Matematyka.** Mihulowicz, Podręcznik arytmetyki i algebry dla klasy VI. Lwów 1910. — Dr. A. Łomnicki, Geometrya Część III. dla kl. VI., VII. i VIII. Lwów 1913.

— Kranz, Logarytmy. Wyd. 2. Kraków 1912. — **Historya naturalna**. Dr. Józef Nusbaum, Zoologia dla klas wyższych szkół średnich. Wydanie 2. Lwów 1912.

Klasa VII. Religia. Ks. Szczeklik, Etyka katolicka. Wyd. 5. Kraków 1912. — **Język łaciński.** Wybór mów Cycerona. Opr. Szczepański. — Wybór pism retorycznych i filozoficznych Cycerona. Opr. Szczepański. — St. Rzepiński, Wybór poezji Wergilego. Wiedeń-Lwów 1912. — Samolewicz-Soltyśik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Składnia. Wyd. 10. Lwów 1914. — **Język grecki.** Homera Odyssea, wyd. Jezienicki. Wiedeń-Lwów 1908. Wybór mów Demostenesa, wydał Schmidt. Wiedeń-Lwów 1893. — Plato, Wybór pism, opr. J. Jędrzejowski. Lwów 1912. — Ćwikliński, Gramatyka języka greckiego. Wyd. 3. Lwów 1902. — **Język polski.** A. Mazanowski, Wypisy polskie na klasę VII. Kraków 1914. — **Język niemiecki.** Ippoldt i Stylo. Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen. Cz. III. dla kl. VII. Wyd. 2. Lwów 1911. — Schiller, Wilhelm Tell. — Grillparzer, Die Ahnfrau. — Goethe, Iphigenie. — **Historya powszechna.** W. Zakrzewski, Historya powszechna. Część III. Wyd. 5. Kraków 1908. — A. Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów russkich. Wydanie 4. Kraków 1910. — **Matematyka.** Mihulowicz, Podręcznik arytmetyki i algebry dla klas VI. VII. i VIII. Lwów 1912. — Kranz, Logarytmy. Wyd. 2. Kraków 1905. — **Fizyka.** Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla wyższych klas szkół średnich. Wydanie 4. Kraków 1906. — Fr. Tomaszewski, Chemia. Wyd. 4. Kraków 1912. — **Propedeutyka filozofii.** Nuckowski, Początki logiki ogólnej.

Klasa VIII. Religia. Ks. Jougan, Historya kościoła katolickiego. Lwów. — **Język łaciński.** Wybór pism Kw. Horacyusa Flakkusa, wyd. Julian Dolnicki. Lwów. — Wybrane pisma Tacyta, wyd. I. Staromiejski. Wiedeń-Lwów 1898. — Z. Samolewicz-Soltyśik, Gramatyka języka łacińskiego. Cz. II. Wyd. 10. Lwów 1914. — **Język grecki.** Homera Odyssea, wydał M. Jezienicki. Wiedeń-Lwów 1908. — Plato, Wybór pism. Opr. J. Jędrzejowski. — Sofoklesa, Aias. — Ćwikliński, Gramatyka języka greckiego. Wydanie 3. Lwów

1901. — **Język polski.** A. Mazanowski, Wypisy polskie na klasę VIII. Kraków 1914. — **Język niemiecki.** Jul. Ippoldt, Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen. IV. Teil, VIII. Klasse. Lwów 1909. — Goethe, Faust (I). — Shakespeare, Hamlet. — Ibsen, Ein Volksfeind. — **Historya powszechna.** Głabiński-Finkel, Historya austro-węgier, monarchii i wiadomości polityczne i społeczne. Wyd. 4. Lwów 1914. — **Matematyka.** Mihułowicz, Podręcznik arytmetyki i algebry dla klasy VIII. Lwów. — Łomnicki, Geometrya dla klas VI. VII. i VIII. Lwów 1912. — Kranz, Logarytmy. Wyd. 2. Kraków 1911. — **Fizyka.** Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla wyższych klas szkół średnich. Wyd. 3 i 4. Kraków 1906. — **Propedeutyka filozofii.** Lindner-Kulczyński. Wykład psychologii. Wyd. 3. Kraków 1912.

V.

Stan zbiorów naukowych.

Biblioteka.

1. Biblioteka dla nauczycieli.

W roku ubiegłym wzrosła biblioteka 138 dzieł o 139 tomach. Do biblioteki zakupiono:

A. Dzieła:

Aschbach J.: Allgemeines Kirchenlexikon. — Barwiński, Birkenmayer, Łoś: Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecji. — Chłędowski Kazimierz: Rokoko we Włoszech. — Chmielowski Piotr: Historya literatury polskiej. Wyd. nowe. Tom I. — Christ W.: Geschichte der griech. Literatur. (V Auflage). — Chrzanowski Jan: Okruchy literackie. — Curtius: Griechische Geschichte. 3 tomy. — Deckelmann H.: Die Literatur des XIX Jhdts. im deutschen Unterrichte. — Dembiński Bronisław: Z dziejów i życia narodu. — Dubiecki: Obrazy i szkice historyczne. — Fritsche Richard: Handbuch für den erkundlichen Unterricht. — Halecki Oskar: Ostatnie lata Świdrygielly. — Halecki Oskar: Przyłączenie Podlasia, Wołynia i Kijowszczyzny do Korony. — Halma Schilling: Die Mittelschulen Oesterreichs. 2 tomy. — Höfler Alois: Psychologie. — Jöry Oskar: Geländeübungen. — Jöry Oskar: Der Jungschütze. — Kasprowicz Jan: Dzieła poetyckie (6 tomów). — Kiepert Heinrich: Lehrbuch der alten Geographie. — Konopnicka Marya: Poezye. Opr. Czubek.

(7 tomów). — Konopnicki J.: Wypisy geograficzne. — Kossowski Stanisław: Wśród Romantyków i romantyzmu. — Kubala Ludwik: Szkice historyczne (S. II. i III.). — Limanowski Bolesław: Stodwudziestoletnia walka narodu polskiego o wolność. — Łoś Jan: Przegląd językowych zabytków staropolskich. — Meyet: Listy Juliusza Słowackiego. — Molier: Dzieła poetyckie. Tłum. Boy. — Morawski K.: M. J. Gycero, Życie i dzieła. — Mościcki: Dzieje porozbiorowe Litwy i Rusi. — * * *: Polska i Litwa w dziejowym stosunku. — Prądy w nauczaniu języka polskiego. — Handelsmann Marceli: Rezydenci Napoleońscy w Warszawie (1807—1813). — Łoś Jan: Sebestyana Petrycego Horatius Flaccus. — Łoś Jan: Szymona Szymonowicza: Sielanki. — Łoś Jan: T. Grabowski: Waclawa Potockiego Moralia. — Pawlik Stefan: Polskie instrukcje ekonomiczne. — Rostafiński J.: O myśliwstwie, koniach i psach lowczych. — Romer: Atlas Polski. Zesz. I. — Schmidt-Bastian: Handbuch der naturwissenschaftlichen Technik. — Stadtmüller: Niemiecko-polski słownik techniczny. — Szyjkowski Maryan: Schiller w Polsce. — Tokarz Waclaw: Ostatnie lata Hugona Kollataja. — Zivier E.: Neuere Geschichte Polens. (Band I. 1506—1572).

Nadto otrzymano w darze od Akademii Umiejętn. (oprócz wydawnictw peryodycznych):

Kowalski: Katalog inkunabułów opactwa mogilskiego. — Kutrzeba i Duda: Regestra Thelonei Agatiki. — Fijalek: Krakowskie statuty synodalne biskupa Kankera.

B. Czasopisma (o ile się ukazały):

Biblioteka krakowska. — Biblioteka warszawska. — Encyklopedia wychowawcza. — Jahresberichte über das höhere Schulwesen. — Język polski. — Książka. — Kwartalnik historyczny. — Lehrproben und Lehrgänge. — Muzeum (Szkoła polska). — Neue Jahrbücher für das klassische Altertum und Pädagogik. — Pamiętnik literacki — Przegląd powszechny. — Przewodnik bibliograficzny. — Słownik języka polskiego (Karłowicza). — Sonderbeilage zum Verordnungsblatte für den Dienstbereich des k. k. n. ö. L. S. R. — Verhandlungen der Direktorenkonferenz der Provinz Preussen. — Wszechświat. — Zeitschrift für österreichische Gymnasien.

2. Biblioteka dla młodzieży starszej.

W r. szk. 1915/16 uchwalono bibliotekę dla młodzieży podzielić na trzy niezależne grupy: a) dla młodzieży starszej, b) dla klas niższych i c) na bibliotekę niemiecką. Stąd wynikła potrzeba ułożenia odrębnych inwentarzy, która to czynność — w toku.

Biblioteka dla młodzieży klas wyższych wzbogaciła się następującymi ważniejszymi wydawnictwami: Dzieła, wyd. Czubka t. I—VIII; Slowacki: Listy do matki t. 1—3; Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego; Brückner: Literatura religijna w średniodwiecznej Polsce t. 1—2; Dubiecki: Obrazy i studia t. 1—2; Tokarz: Ostatnie lata Kollataja; Dembiński: Z dziejów narodu polskiego i Polska na przełomie; Kasprowicz: Arcydziela europejskiej poezji dramatycznej; Tretiak: Bohdan Zaleski t. 1—3; powieści Różdiewiczówny, Weyssenhoffa, Sieroszewskiego i w. in.

Gabinet archeologiczny.

Schwabe: Rom in fünf Teilen (mapy ścienne na płótnie z ważkami). — Cybulski St.: Tabulae quibus antiquitates Graecorum et Romanorum illustrantur, 14 a b; Plan der Stadt Athen (na ważkach). — Jahrbuch des kais. deutsch. archäol. Instituts, Band XXIX und XXX, Berlin 1914 und 1915. — Jahreshefte des österreichischen archäolog. Instituts, Bd. XVII. Wien 1914.

Gabinet geograficzny.

W r. szk. 1915/16 nabycie do zbioru map szkolnych:

Mapę Królestwa Polskiego (wyd. Seyfart-Czajkowski). — Umlaufta: Entwicklung des Röm. Reiches. — Kieperta. Graeciae ant. tabula. — 4. Debesa: Europa, fiz. — Baldamus: XVII Jahrhund. — Schwalbe: Die griech. Welt. — 7. Majerski: Ziemie dawnej Polski (6 egzempl.). — 8. Spruner-Bretschneider: Europa 1789—1815. — Spruner-Bretschneider: Europa 1700—1789.

Gabinet fizyki.

Dotacyję z roku szk. 1914/15 i 1915/16 przeznaczono na skompletowanie urządzeń połączonych z instalacją prądu elektr. i na naprawę przyrządów.

Gabinet historyi naturalnej.

Do gabinetu historyi naturalnej zakupiono w b. r.

Abbego przyrząd do rysowania, 3 szkielka mikrometryczne z soczewką oczną do pomiarów, podziałkę mm na szkle, lampa Nernsta do mikroskopu z palnikiem i 21 książek do biblioteki podręcznej.

Biblioteka śpiewu.

Chopin: Op. 74. — Surzyński: Miscellanea Nr. 19. — Koschat: Op. 4—1. — Maszyński: Nowa wiosna. — Garbusiński: Tęsknota. — Rzepko: Akordy, tom I—III. — Gall: Kolendy. — Gall: Pieśni narodowe (tylko glosy). — Gall: Jemu, co jak płomienny słup. — Gall: Op. 19 1. — Świerzyński: Polonez weseleńcy. — Minhejmer: Hymn do mistrzów sztuki. — 25 pieśni chóru akadem. — Bartkiewicz: Sielanka. — Kantata jubileuszowa. — Żeleński: Noc majowa. — Steibelt: Oj, krakowska ziemio. — Hymn polski (Bełza). — Zientarski: Salve Regina. — Gall: Śpiewak w obcej ziemi. — Moniuszko-Gall: Wędrownie ptaszę. — Moniuszko-Gall: Krakowiak 8. — Moniuszko-Gall: Pieśń wojenna. — Moniuszko-Gall: Krakowiak 10. — Moniuszko-Gall: Wiosna. — Moniuszko-Gall: Pieśń żeglarzy. — Moniuszko-Gall: Triolet (tylko glosy). — Niewiadomski: Do pieśni narodowej (tylko glosy). — Moniuszko-Gall: Dumka (tylko glosy). — Rymkiewicz: Trzy pieśni. — Śpiewnik kościelny część II. — Śpiewnik kościelny część III. — Flasza: Pieśni kościelne (tylko glosy). — Flasza: Pieśni żałobne (part. i glosy). — Unisona (glosy).

Praca nad młodzieżą poza ramami planu naukowego.

A) Kółko polonistyczne

uczniów klasy VI a, prowadzone przez prof. Lederera, odbyły 38 posiedzeń. Na pierwszym z nich wybrano zarząd kółka (przew. ucz. B. Chrzanowski, sekr. ucz. T. Baran), a na następnych odczytywano referaty, względnie wygłaszano je z pamięci, nadając im formę wykładu i omawiano je następnie w bardzo nieraz ożywionych i z widocznem zainteresowaniem prowadzonych dyskusyach. Wszystkie referaty związane były ściśle z materyałem nauki szkolnej. Spis referatów i referentów przedstawia się następująco:

- 1) Eminowicz Roman: Polska poezja średniowieczna.
- 2) Szatkowski Henryk: Najdawniejsze kolędy polskie.
- 3) Wodzicki Kazimierz: Marcin Bielski.
- 4) Baran Tadeusz: Reja »Żywot człowieka poczciwego«.
- 5) Sembrat Stanisław: Rej, jako ojciec literatury polskiej.
- 6) Bryliński Jerzy: Modrzewskiego »De re publica emendanda«.
- 7) Krasnowiecki Władysław: Orzechowski życie i dzieła.
- 8) Broniewski Stanisław: Górnickiego »Dworzanin«.
- 9) Michalski Maryan: Kochanowskiego »Treny«.
- 10) Szczepanowski Felicyan: Kochanowskiego »Odprawa послów greckich«.
- 11) Janicki Roman: Kochanowskiego »Fraszki«.
- 12) Chrzanowski Bohdan: Skargi »Kazania sejmowe«.
- 13) Sembrat Stanisław: Zimorowicza »Roksolanki«.
- 14) Chrzanowski Bohdan: Wespazyjan Kochowski.
- 15) Baran Tadeusz: »Wojna chocimska« Potockiego a Krasiciego.
- 16) Chrzanowski Bohdan: Jan Chr. Pasek i jego pamiętniki.

- 17) Krasnowiecki Władysław: Naruszewicz, życie i dzieła.
- 18) Sembrat Stanisław: Krasickiego »Pan Podstoli«.
- 19) Szatkowski Henryk: Krasickiego »Myszeida« i »Mona-chomachia i Antimonachomachia«.
- 20) Lisowski Jan: Krasicki »Przypadki Doświadczyskiego«.
- 21) Tombiński Józef: Krasicki, życie i dzieła.
- 22) Socha Tadeusz: Krasicki i Naruszewicz jako satyrycy.
- 23) Bryliński Jerzy: Trembecki, życie i dzieła.
- 24) Cyharowski Stefan: Zabłockiego »Fircyk w zalotach«.
- 25) Bojarski Stefan: Zabłockiego »Zabobonnik«.
- 26) Peltz Adam: Karpiński, życie i dzieła.
- 27) Skórkowski Edward: Karpińskiego »Pamiętniki«.
- 28) Szczepanowski Felicyan: O pamiętnikach J. Kilińskiego.
- 29) Janicki Roman: Kajetan Koźmian.
- 30) Janicki Roman: Franciszek Wężyk.
- 31) Stojda Tadeusz: Julian Ursyn Niemcewicz.
- 32) Wodzicki Kazimierz: Alojzy Feliński.
- 33) Safir Wilhelm: Brodziński, życie i dzieła.
- 34) Kaden Kazimierz: Brodzińskiego »Wspomnienia mojej młodości«.
- 35) Broniewski Stanisław: Morawski, życie i dzieła.
- 36) Krasnowiecki Władysław: Romantyzm przed Mickiewiczem.

B) Kółko dramatyczne.

W bieżącym roku szkolnym po przerwie dwuletniej za-wiązano na nowo »Kółko dramatyczne«. Celem tego Koła było wspólne czytanie arcydziel dramatycznych literatury europejskiej oraz przedstawienia z celniejszych dzieł naszych autorów.

Do Koła należeli uczniowie klas wyższych. Przeczytano wiele utworów Moliera, Szekspira, odegrano w lutym i marcu Fredry: »Pana Geldhaba«, »Odludków i poetę«, »Pana Beneta« oraz »Litę et Comp.«.

Z przedstawień urządzanych w sali gimnastycznej tutej- szego zakładu po odtrąceniu wydatków na urządzenie sceny, dekoracji, wypożyczanie kostyムów i t. p. uzyskano czysty dochód 108 koron 54 hal. Z tego przeznaczono: 18 kor. 53 hal. na »Pomoc koleżeńską«, 30 kor. na wdowy i sieroty po legio-

nistach, zaś 60 kor. złożono w Banku galicyjskim, jako fundusz zakładowy na rok następny.

Koło liczyło członków 30. Reżyseryą i urządzeniem sceny zajmowali się sami uczniowie. Skład zarządu stanowili: Żórawski (przewodn. z kl. VII a), Goldberg, Kanarek (sekr. z kl. VII b) oraz Brahmer (kl. VII a), Sulkowski (VII b), Krasnowiecki (VI a). Kuratorem Koła był prof. Balicki.

C) Orkiestra gimnazyjna.

Orkiestra dęta zdekompletowana w roku ubiegłym nie odbywała prób i w roku bieżącym głównie z powodu trudności połączonych z wynalezieniem dyrygenta. Pracę około nowego zorganizowania orkiestry podejmiemy w czasie wakacji.

Orkiestra, a raczej komplet smyczkowy zebrany z pośród uczniów i prowadzony przez prof. Orzecha występował kilka-krotnie w czasie wieczorków gimnazyjnych.

D) Sprawozdanie z działalności Czytelni Uczniów.

Po całorocznej przerwie spowodowanej zajęciem gmachu szkolnego przez wojskowość, Czytelnia podjęła pracę, otwierając z końcem roku szk. 1914/15 antykwarnię, gdzie uczniowie klas I—VIII zaopatryli się w podręczniki. Korzystając z odzyskania gmachu szkolnego, otwarto Czytelnię dnia 1. listopada 1915 r. Do zarządu weszli: Gwiazdomorski (prezes), Ekielski (skarbnik), Dawidowski (sekretarz), Zacharski (gospodarz), Czerny (bibliotekarz), wszyscy z klasy VII a. Praca w Czytelni miała charakter tymczasowy, o poważnej pracy można będzie mówić za nastaniem spokojniejszych czasów. W Czytelni były ilustrowane pisma polskie i niemieckie, tudzież gry, jak bilard, szachy i warcaby. Biblioteka Czytelni powiększyła się o znaczną ilość książek, przeważnie z zakresu literatury. Z powodu trudnych okoliczności liczba członków była względnie niewielką. Czytelnia otwiera z końcem bieżącego roku szkolnego antykwarnię, która będzie mogła dostarczyć kolegom książek szkolnych po niskich cenach. Z przeszłyim rokiem, o ile okoliczności będą

sprzyjały, podejmie Czytelnia pracę na większą skalę, aby skupić życie umysłowe młodzieży przez urządzenie odczytów, poranków, kólek naukowych i koncertów.

Zestawienie dochodów i rozchodów Czytelni Uczniów.

Dochody.

Dar JWP. Stan. Stepińskiego	10—
Zysk z antykwarni urządzonej zeszlego roku	379.46
Zysk z nakładu zeszytów szk.	49.54
Zysk ze sklepu Czytelni	20.34
Wkładki i wpisowe członków	129.30
Dochód z bilardu	164.15
Zwrot pożyczek Czytelni	102.25
Różne dochody	18.25
Razem	873.29

Rozchody.

Przedpłata pism peryodycznych	263.14
Nowe książki i inne wyd. bibl.	150.25
Druki	60.55
Pożyczki, udziel. przez Czyt.	100.—
Utrzymanie lokalu	53.05
Utrzymanie bilardu	103.52
Datki noworoczne	14.—
Różne wydatki	16.50
Saldo na rok następny	112.28
Razem	873.29

Henryk Dawidowski
sekretarz.

Jan Gwiazdomorski
prezes.

E) Sprawozdanie z kształcenia wojskowego.

Za pobudką okólnika Ministerstwa Wyznań i Oświaty oraz Rady szkolnej krajowej, prof. Dr. Karol Dawidowski zebrał w lipcu 1915 r. kilkudziesięciu uczniów klas wyższych, którzy na wakacyjne zostały w Krakowie i postarał się w miejscowości Komendzie placu, że kierownictwo kształcenia wojskowego oddano porucznikowi Drowi Stanisławowi Turowskiemu.

Zajęcia wakacyjne z uczniami tymi miały na celu wyrobić instruktorów dla powakacyjnej pracy; była to więc jakby szkoła podoficerska, tak ważna dla każdej organizacji wojskowej. Komenda twierdzi na prośbę porucznika Turowskiego poleciła ze składu broni pożyczyć dla III. gimnazjum 10 karabinów Mannlicherowskich, cały przybór do strzelania kapslami i odpowiednią na rok nauki ilość amunicji do tego strzelania.

Gdy rok szkolny się rozpoczął, zostali uczniowie wyższego gimnazjum zorganizowani w półbatalion. Każdy oddział każdej klasy stanowił pluton; klasy VIII. i VII. stanowiły pierwszą, klasy VI. i V. drugą kompanię. Instruktorowie, którzy w ciągu

wakacyi odebrali poczatki wyksztalcenia wojskowego, objeli komendę kompanii, plutonów i sekcyi. Za maksymalny wymiar czasu, który zajęty będzie miał uczeń praktycznymi i teoretycznymi zajęciami, przyjęto cztery godziny tygodniowo i to rozłożone najwyżej na dwa popoludnia. Miejscem musztry był plac sportowy »Cracovii«, Blonia lub plac powyścigowy; lekcyi teoretycznych i strzelania kapslami — gimnazjum; ostrego strzelania — strzelnica w Woli Justowskiej. Za zezwoleniem Ministerstwa wojny sprowadzono po cenie zniżonej, na koszt uczniów, przeszło 50 kart specjalnych okolic Krakowa. Utworzono oddział rowerowy dla służby wywiadowczej i ordynansowej. W grudniu i styczniu instruktorzy nasi dali pierwsze poczatki musztry polowej i zwartej instruktorom z I. szkoły realnej.

Teoryę ograniczono do minimum. Uczniom, należącym do organizacji, wyłożono tylko skład karabinu i amunicji, teoryę strzelania i strzelniczą instrukcję oraz czytanie kart. Instruktorom ponadto najważniejsze części służby polowej, regulaminu musztry, taktyki piechoty, nauki o terenie o robotach technicznych i dano trochę wiadomości o składzie armii; było dla nich także kilka gier wojennych.

Do praktycznego wyćwiczenia w strzelaniu przyłożono wielką wagę. Postępowano metodycznie od teoryi, poprzez ćwiczenia w celowaniu, w ściąganiu cyngla, w częstym i obfitem strzelaniu kapslami, w ocenianiu dystansów do strzelania ostrego, które w końcu dalo dobre wyniki. Najlepsze osiągnęli: Bujwid, Madejski, Surzycki, Kalkstein i Rokossowski.

Kilkunastu uczniów pobierało stale naukę szermierki pod kierunkiem p. Winklera, członka krak. klubu szermierzy. W miesiącach letnich udzielał uczniom nauki pływania p. St. Rudy na pływalni w Parku krakowskim.

Równie wielką wagę przyłożono do ćwiczeń w terenie. Musztry zwartej uprawiano tylko tyle, ile potrzeba było dla osiągnięcia koniecznej sprawności i dla utrzymania dyscypliny. Natomiast polowej mustrze i służbie poświęcono najwięcej czasu. Ćwiczono się więc w marszu pozabojowym i bojowym, w służbie wywiadowczej i forpoczt, w rozwijaniu i postępowaniu linii tyralierskiej i rezerw, w ataku i obronie, w urządzeniu zasadzka i t. d., a to w rozmaitym terenie, przy najrozmaitszych założeniach taktycznych. Ćwiczenie wieczorne, dla oryentacji

po zapadnięciu zmroku, można było z rozmaitych powodów urządzić tylko jedno.

Stosownie do wskazówki ministeryjnego okólnika, dozwalającego, aby raz w miesiąc był dzień wolny od nauki na ćwiczenia większe, urządzone kilka takich ćwiczeń. Dnia 10. listopada ćwiczenie w marszu pozabojowym przez Prądnik Czerwony, Witkowice, Tonie, Krowodrże. D. 27. listopada na linii Skotniki—Dębniki, ćwiczenie dla jednej partyi w służbie for poczt i obronie pozycyi, dla drugiej w służbie wywiadowczej i ataku. D. 12. lutego, razem z I. szkołą realną, dla obu partyi w rozkwaterowaniu, potem dla jednej w obronie przeprawy przez Wisłę pod Beszczem, dla drugiej w przeszkodzeniu prze prawie. D. 18. marca ćwiczenie dla obu partyi w służbie wywiadowczej i spotkaniu bojowem w marszu na linii Bibice-Plecionka. D. 1. kwietnia, razem z I. szkołą realną (popołudniowe, wolny od nauki dzień miała tylko szkoła realna), ćwiczenie dla jednej partyi w zaniepokojeniu kwaterującego nieprzyjaciela, dla drugiej w służbie for poczt na linii Swoszowice—Łagiewniki, Wola Duchacka. D. 8. kwietnia dla obu partyi dwa ćwiczenia w oczyszczaniu lasu z nieprzyjaciela i posuwaniu się przez las na linii Podgórci—Tyniec, oraz na linii Borek Szlachecki—Skawina, potem transport koleją do Krakowa. D. 20. maja, na linii Piekary Zabierzów, ćwiczenie międzyszkolne, w którym wzięły udział jako jedna partya: gimnazja II., V. i VI. tudzież Akademia Handlowa, jako druga partya: gimnazjum III. i I. szkoła realna; dla obu partyi, które w chwili rozpoczęcia ćwiczeń były rozproszone, zadaniem było: odzyskanie połączeń, koncentracja w odpowiednim punkcie i służba wywiadowcza, z tym ostatecznym celem, że jedna partya miała od południa zabezpieczyć Zabierzów, druga od tej strony jak najprędzej tam dotrzeć. Wreszcie d. 24. czerwca przerobienie kilku momentów bojowych w okolicy na wschód od Wieliczki.

Najlepszymi instruktorami i najgorliwszymi członkami organizacyi byli: kolejni komendanci półbatalionu: Bojarski Wiktior, Pintowski Kwidzyn i Jentys Władysław; komendanci kompanii pierwszej: Szubert Jerzy, Jentys Władysław i Przeworski Andrzej; drugiej: Pintowski Kwidzyn, Parczyński Julian i Gwiazdomorski Jan; adjutant Bojarski Stefan, Majewski Jan oraz magazynier Baschkopf Rudolf.

Trudności były znaczne. Pracę nad blisko dwustu chłopami, stanowiącymi zupełnie surowy materiał, rozpoczęto przy pomocy instruktorów, którzy w czasie wakacji ledwie najpierwsze wiadomości wojskowe przyswoić sobie mogli. Pogodne miesiące jesienne — wrzesień, październik i listopad — trzeba było poświęcić nauce musztry zwartej i pierwszym zasadom polowej, a w części teori i strzelania i strzelania kapslami, zamiast pracy w terenie. Gdy zaś posunięto się o tyle, że że ćwiczenia w terenie mogły nastąpić, przyszły miesiące slotne: grudzień i styczeń. W przyszłości, gdy do organizacji przybywać będzie co rok tylko klasa V., miesiące zimowe poświęci się głównie teori i oraz nauce strzelania; jesień i wiosnę prawie wyłącznie ćwiczeniom w terenie. Nadomiar, od grudnia poczawszy, raz po raz któryś z instruktorów odchodził do armii lub legionów; tak odeszli: Bojarski Wiktor, Pintowski, Ballenstädt, Parczyński, Majewski, Wojnarowicz, Zieliński, Kudliński, Eibenschütz, Schaitter, Gerżabek, Schäffer, Mars, Bereżyński, Matkowski, Heydel, Barnaś, Epstein.

Drugą z najważniejszych trudności był stosunek niektórych rodziców do ćwiczeń wojskowych. Jedni obawiali się złych skutków dla zdrowia synów. Niewątpliwie natężenie fizyczne i dłuższy wpływ brzydkiej pogody tylko szkodzi organizmowi choremu; ale dla organizmu zdrowego przynosi przeciwnie hart i przyrost sił. W wielu wypadkach obawy te były przesadne; w innych na podstawie świadectwa lekarskiego zwalniano od ćwiczeń na stałe. Dla dobra sprawy byłoby najlepiej, gdyby lekarz gimnazjalny (lub przez Dyrekcyę zaproszony) na początku roku szkolnego sklasyfikował niezdolnych, a później od wypadku do wypadku rozstrzygał. Inni rodzice dawali wiare synom, że zajęcia z organizacją związane przeszczadzają w nauce i był to ze strony nielicznych zresztą uczniów jedynie wybieg lenistwa. Natomiast zupełnie uzasadnione były skargi na zużycie bucików na ćwiczeniach. Para mocnych, podkutych gwoździami bucików mogłyby stać się chłopcu na lat parę, na wszystkie marsze i ćwiczenia. Ale w obecnym czasie sprawienie nowych bucików jest po prostu bardzo trudne i bardzo drogie.

Z drugiej wszelako strony organizacyjne kształcenia wojskowego doznawała poparcia ze strony tych wszystkich, którzy

widzieli i oceniali wielostronne korzyści, stąd dla chłopców płynące: więc wiceprezydenta Dembowskiego, który odbył przegląd półbatalionu w październiku 1915 r., Rady szkolnej krajowej i referenta sprawy kształcenia wojskowego, Radcy Opuszyńskiego, Komendy twierdzy, w szczególności szefów sztabu, pułkownika Grimma i podpułkownika Hallera, Komendy placu, w szczególności podpułkowników Jossego i Kugla, adjutanta kapitana Kornbergera, oraz szerokich kół rodziców.

W drugiem półroczu Rada szkolna zezwoliła na zastąpienie obowiązkowych lekcji gimnastyki obowiązkowymi zajęciami wojskowymi tudzież na klasyfikację z tych zajęć w miejsce klasyfikacji z gimnastyki.

Jakkolwiek miniony rok szkolny był w zakresie kształcenia wojskowego ostatecznie tylko rokiem próby i nie unikniono pewnych błędów, których wiele każda rzecz nowa wywoływała zwykła, to jednak poczynione doświadczenia stwierdzają się zdaje trafność idei, że sprawę fizycznego wychowania młodzieży tą drogą najlepiej się rozwiąże, osiągając równocześnie walory moralne przez naukę karności koleżeńskiej, będącą zapewne dobrą szkołą dla przyszłej karności obywatelskiej, tudzież tę wartość społeczną, jaka wynika z rozpowszechnienia wiedzy i praktyki militarnej, niezbędnej jeszcze dla obrony kultury i dóbr materialnych narodu.

POMOC KOLEŻEŃSKA.

DOCHODY.

Uczniowie	K	835.12	h
Stanisław hr. Tyszkiewicz	»	20'00	»
Ks. A. Siuda	»	55'00	»
Związek Katol. Krawców	»	100'00	»
Kółko dramatyczne III gimn.	»	18'53	»
<hr/>		Razem . . . K 1028.65 h	

ROZCHODY.

Zapomogi	K	659.75	h
Książki	»	49.90	»
Ubranie	»	159.00	»
Buciki	»	90.00	»
Pogrzeb śp. Franciszka Wrony	»	70.00	»
<hr/>		Razem . . . K 1028.65 h	

VII.

Egzamin dojrzałości.

Świadectwo dojrzałości otrzymali:

1. W terminie jesiennym roku 1915:

Adlersberg Dawid	Krzyżanowski Włodzim.	Sulikowski Aleksander
Blaim Józef	Przeworski Antoni	Urbaniński Włodzimierz
Gędle Piotr	Salpeter Jakób	Weinberger Eliasz
Hochbaum Ignacy	Sawczyński Wojciech	Zubrzycki Leszek
Kaysiewicz Hieronim	Semelka Stanisław	

2. W terminach nadzwyczajnych w ciągu roku 1915/16:

Ballenstädt Adolf	Gomulicki Kazimierz	Rosenberg Zygmunt
Bereżyński Tadeusz	Hodbod Kazimierz	Schafernaker Franciszek
Berwald Ludwik	Keller Stanisław	Schäffer Stanisław
Bojarski Wiktor	Kiełpiński Onufry	Schubert Jerzy
Cholewa Stanisław	Konopka Maryan	Stachowicz Franciszek
Czajkowski Stanisław	Kulacz Filip	Süssmann Wilhelm
Czajkowski Kazimierz	Landau Getzel	That Selig
Dunin Ludwik	Landau Leon	Tokarz Aleksander
Fischer Chaim	Mars Krzysztof	Wojnarowicz Rudolf
Gerżabek Adam	Mrowec Stanisław	Zieliński Józef
Glasner Ignacy	Olas Konrad	Zimroz Konstanty
Goldberg Henryk	Ring Kazimierz	

3. W terminie letnim 1916:

Klasa VIII a.		
Barnaś Narcyz	Łącki Zygmunt	Broż Stanisław
Baron Józef (ekst.)	Orszulik Aloyzy (ekst.)	Chojnacki Aron
Bartynowski Stefan	Pacula Zygmunt	Ellnain Kazimierz
Chlipalski Mieczysław	Piątkowski Eugeniusz	Epstein Jerzy
Chmura Tadeusz	Pintowski Felicyan	Falter Roman
Dembicki Tadeusz	Samek Józef	Friedmann Georg
Eibenschütz Stanisław	Schmidt Henryk	Holly Karol
Fischinger Stefan	Schoengut Jan	Kanarek Jonasz
Gaszyński Feliks	Stępiński Włodzimierz	Kołodziejski Teofil
Godlewski Robert	Szancer Edward	Kowalczyk Teofil
Gross Maksymilian	Tilles Henryk	Kowenicki Tadeusz
Hrebenda Władysław	hr. Tyszkiewicz Stan.	Landau Stefan
Jaworski Iwo	Uhma Ozesław	Labiński Stanisław
Jentys Władysław	Wawak Karol (ekst.)	Münz Alfred
Kopff Leon	Zuliński Roman	Nussbaum Wiktor
Kowalski Izaław		Ohrenstein Szymon
Krause Ignacy (ekst.)		Rytel Kazimierz
Krókowski Jerzy		Spitzer Józef
		Trendota Tadeusz
		Żychowicz Adam
	Klasa VIII b.	
	Arlet Jerzy	
	Blachowski Kazimierz	

Reprobowano na pół roku 2 uczniów i 1 eksternistę.

STATYSTYKA ZAKŁADU.

1. Liczba uczniów.

a	I			II			III			IV			V			VI			VII						
	b	c	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b			
39	38	30	37	34	31	32	31	37	36	35	34	26	26	568											
5	7	6	18	15	12	14	7	12	9	10	15	15	9	9	177										
44	45	36	55	52	46	48	38	43	39	45	45	49	41	35	745										
a) Z innych zakładów.	44	42	34	30	29	15	27	11	21	11	21	17	38	15	18	399									
b) z tutejszego zakładu.	—	3	2	25	23	31	21	27	28	18	34	24	28	11	26	17	346								
Razem.	44	45	36	55	52	46	48	38	43	39	45	45	49	41	35	745									
W ciągu roku opuściło																									
zakład.																									
Z końcem roku 1915/16	4	6	9	4	5	3	4	2	6	3	3	4	12	9	9	12	10	105							
było.	37 ³	38 ¹	38 ¹	27	49 ²	47	42 ¹	43 ¹	36	34 ³	35 ¹	34 ³	39 ²	31 ²	35 ¹	38 ²	27 ²	25	617 ²³						

2. Według miejsca urodzenia hyto:

Z Krakowa	21 ²	20	10	36 ¹	19	27	19 ¹	2	20 ¹	14	22 ¹	15	18 ¹	16	14	11	314 ⁹						
z. W. Ks. Krakowskiego	4	2	—	1	—	1	—	1	4	2	21 ²	—	4	1	1	1	291						
z. Galicyi	10	11 ¹	12	13 ¹	27	13	21	13	15 ¹	12	16 ²	14	12 ¹	12	15 ²	10 ¹	238 ⁹						
z. Krol. Polskiego	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	3 ⁰	13 ²						
z. W. Ks. Poznańskiego	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2						
z. Austryi dolnej	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5						
z. Śląska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1						
z. Moraw.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 ¹						
z. Bukowiny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0 ¹						
z. Dalmacyi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1						
z. Węgier i Śiedmiogrodu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2						
z. Bosnii	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3						
z. Prus.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2						
z. Rosyi.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1						

3. Według języka ojczystego hyto:

Polaków	37 ⁸	37 ¹	27	49 ²	47	41 ¹	43 ¹	35	33 ³	35 ¹	34 ²	39 ²	30 ²	34 ¹	38 ²	27 ²	25	611 ²³					
Rusinów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6						
Razem.	37 ³	38 ¹	27	49 ²	47	42 ¹	43 ¹	36	34 ³	35 ¹	34 ²	39 ²	31 ²	35 ¹	38 ²	27 ²	25	617 ²³					
Rzym.-katol.	31 ⁸	27	25	46 ²	36	34 ¹	36 ¹	28	27 ¹	32 ¹	—	—	21 ²	1	32 ¹	24 ²	16	502 ²⁰					
Grecko-katol.	—	1	—	—	—	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6		
Ewang.	6 ¹	10 ¹	2	2	11	6	7	6	6 ²	3	8	2	9	2	14	3	9	106 ³					
Mojżesz.	37 ³	38 ¹	27	49 ²	47	42 ¹	43 ¹	36	34 ³	35 ¹	34 ²	39 ²	31 ²	35 ¹	38 ²	27 ²	25	617 ²³					

4. Według religii hyto:

Rzym.-katol.	31 ⁸	27	25	46 ²	36	34 ¹	36 ¹	28	27 ¹	32 ¹	—	—	21 ²	1	32 ¹	24 ²	16	502 ²⁰				
Grecko-katol.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	
Ewang.	6 ¹	10 ¹	2	2	11	6	7	6	6 ²	3	8	2	9	2	14	3	9	106 ³				
Mojżesz.	37 ³	38 ¹	27	49 ²	47	42 ¹	43 ¹	36	34 ³	35 ¹	34 ²	39 ²	31 ²	35 ¹	38 ²	27 ²	25	617 ²³				

a	b	c	I			II			III			IV			V			VI			VII			Razem
			a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b
5. Według miejsca pobytu																								
tuieższych	36 ³	32	19	47 ¹	37	39 ¹	33 ¹	30	26 ³	33	33 ¹	25 ²	26 ¹	29 ²	22	22	25 ²	27 ⁵	27 ⁵	25	22	25 ²	27 ⁵	504 ¹⁶
miętejszych	1	6 ¹	8	2 ¹	10	3	10	6	8	2 ¹	9	6 ¹	9	9	9	9	9	35 ¹	38 ²	27 ⁵	25	3	3	103 ⁷
Razem	37 ³	38 ¹	27	49 ²	47	42 ¹	43 ¹	36	34 ³	35 ¹	34 ²	39 ²	31 ²	35 ¹	38 ²	27 ⁵	27 ⁵	27 ⁵	25	25	25	25	617 ²³	
6. Wiek uczniów.																								
Lat 11 miało	25 ¹	17 ¹	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	51 ²
* 12	10	12	12	22	20	18	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	76 ¹
* 13	2 ¹	6	2	15 ¹	18	6 ¹	17 ¹	18	20	13	10 ¹	7 ¹	21 ²	12	16 ¹	26	20 ¹	22 ¹	18	13	5	4	4	77 ²
* 14	—	3	4	9	6	6 ¹	3	2	3	1	1 ¹	4	5	12	6 ²	1	5	4	4	1	1	1	1	86 ³
* 15	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	84 ²
* 16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	67 ³
* 17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	86 ³
* 18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	65 ²
* 19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14 ¹
* 20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9 ¹
* 21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0 ¹
* 22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 ¹
* 23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 ¹
Razem	37 ³	38 ¹	27	49 ²	47	42 ¹	43 ¹	36	34 ³	35 ¹	34 ²	39 ²	31 ²	35 ¹	38 ²	27 ²	27 ²	27 ²	25	25	25	25	617 ³³	

7. Według stanu rodzinów	były synów:	profesorów Uniw. średn.	profesorów szkół średn.
		4	—

a	b	c	I			II			III			IV			V			VI			VII			Razem
			a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b		
8. Klasyfikacja uczniów.																								
Chłubnie uzdolnionych	14	4	1	16	3	6	6	13	5	10	6	14	—	—	19	7	14	7	14 ⁵	—	—	—	—	145
Uzdolnionych	17	24	15	28	30	31	18	23	17	26	32	16	26	15	17	387	—	—	—	—	—	—	—	—
Na ogół uzdolnionych	3	2	1	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
Nieuzdolnionych	3	5	8	—	6	3	4	5	5	5	1	2	2	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	50
Egz. popr. z 1 przedm.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
Egz. uzup. ze wszystkich przedm.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem	37	35	25	50	43	41	36	36	35	33	43	34	34	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	617

IX.

KRONIKA ZAKŁADU.

Rok szkolny 1915/16 rozpoczął uroczystem nabożeństwem dnia 3-go września 1915.

Uczniów podzielono zrazu na 13, od połowy września na 16, a od połowy października na 17 oddziałów. Zakład liczył więc 8 klas głównych i 9 klas równorzędnych. Wszystkie klasy były pomieszczone w budynku szkolnym, który władza wojskowa po calorocznem zajęciu na koszary i szpital forteczny, zwróciły na użytek młodzieży w sierpniu 1915.

Dnia 10-go września i 19-go listopada uczestniczyli uczniowie wraz z gronem nauczycieli w nabożeństwach żałobnych za spokój duszy śp. Cesarzowej Elżbiety.

Dnia 4. października, jako w dzień imienin Najjaśniejszego Pana odbyło się dla uczniów i nauczycieli uroczyste nabożeństwo, a po nabożeństwie uroczysty poranek, na którym przemówił do młodzieży prof. Feliks Szpunar.

Dnia 2. grudnia 1915. ochodził zakład uroczystem nabożeństwem i porankiem 67. rocznicę wstąpienia na tron Najjaśniejszego Pana. Na poranku przemówił do młodzieży prof. Dr. Władysław Bogatyński.

Dnia 19. grudnia 1915. oddał zakład ostatnią posługę uczniowi klasy VIII a, Józefowi Chmurze, który po dłuższej chorobie przeniósł się do wieczności.

Dnia 14. stycznia 1916. odbył c. k. krajowy Inspektor szkół średnich JWPan Stanisław Rzepliński, konferencję powizytacyjną z zastępcami nauczycieli c. k. gimnazjum I., III., IV. i V.

W dniach 3., 4. i 5. maja odbył się piśmienny egzamin dojrzałości wszystkich uczniów publicznych i prywatnych klasy VIII., jakoteż eksternistów. Ustny egzamin dojrzałości zdawali uczniowie, powołani do czynnej służby wojskowej dnia 5. i 6. maja 1916, pod przewodnictwem delegata c. k. Rady szkolnej krajowej JWPana Dra Leona Sternbacha, prof. uniwersytetu Jagiellońskiego.

Dnia 1. i 6. maja 1916. wzięła młodzież udział w zbieraniu funduszy na rzecz Czerwonego Krzyża. Oprócz tego złożyli uczniowie na ten cel w ciągu roku 136 K.

Dnia 16. i 18. maja przysłuchiwał się lekcyom religii rz.-kat. delegat Księżyco-Biskupiego Konsystorza, Przewielebny ks. Kanonik Dr. Adam Podwiński.

Dnia 23. maja 1916. odprawiono nabożeństwo żałobne za spokój duszy ś. p. Radcy Dworu Emanuela Dworskiego, c. k. krajowego Inspektora szkół średnich, męża niepospolitych zasług na polu wychowania młodzieży, na którym do ostatnich chwil życia z niestrudzoną pracował gorliwością.

Dnia 11. czerwca 1916. wziął zakład ndział w uroczystem pożegnaniu Wiceprezydenta c. k. Rady szkolnej krajowej, Jaśnie Wielmożnego Pana Dra Ignacego Dembowskiego, który, przechodząc w czasowy stan spoczynku, pozostawił po sobie pamięć życzliwego opiekuna nauczycieli i uczniów.

Dnia 28. czerwca 1916. wzięła młodzież wraz z gronem nauczycieli udział w uroczystem nabożeństwie żałobnem za spokój duszy ś. p. Cesarza Ferdynanda.

W ciągu roku przystępowała młodzież trzy razy do ŚŚ. Sakramentów. Rekolekcje wielkopostne odbyły się w dniach 11. do 14. kwietnia 1916.

Rok szkolny zakończono dnia 30. czerwca 1916. uroczystem nabożeństwem dzięczczynnym i rozdaniem świadectw.

Uw. Jak w roku szkolnym 1914/15, tak i w roku 1915/16 bardzo wielu uczniów zakładu brało czynny udział w wojnie światowej, wstąpiwszy jużto dobrowolnie do legionów polskich, jużto wskutek powołania do c. k. armii. Wielu z nich otrzymało odznaczenie, wielu poległo na polu chwały śmiercią bohaterską. Wykaz wszystkich będzie ogłoszony później w osobnym sprawozdaniu.

X.

SPIS UCZNIÓW I WYNIK KLASYFIKACJI.

UWAGA:

chl. = chlubnie uzdolniony
db. = uzdolniony
d. = na ogólny uzdolniony

n. = nieuzdolniony
p. = egzamin poprawczy
u. = egzamin uzupełniający.

Klasa I. A.

Ader Jan chl.	Kartsch (Karcz) Mich. db.	Romer Aleksander n.
Balicki Jan db.	Koch Jerzy db.	Seinfeld Jan db.
Boczar Mieczysław chl.	Kraśnicki Stefan (27/XI)	Sikorski Stanisław (31/I)
Brem Stefan chl.	Kumaniecki Kazim. chl.	Skąpski Bolesław db.
Bystrzycki Jan chl.	Kusiak Maryan chl.	Stephan Józef chl.
Cybulski Jan chl.	Kuźniewicz Maryan db.	Sulimir Roman db.
Ferens Józef chl.	Nowak Franciszek (31/I)	Sliwiński Jan (12/X)
Flatau Andrzej chl.	Nowak Gusiaw db.	Sliwiński Maryan d. (I.)
Fraczkiewicz Miecz. db.	Nowak Jan (30/XI)	Trendota Józef n.
Goldberg Adam chl.	Panek Juliusz chl.	Twaróg Feliks n.
Hand Erwin db.	Pazdanowski Michał db.	Wajda Stanisław chl.
Hand Karol db.	Piwnko Jerzy chl.	Wentzl Maciej (15/X)
Jaworski Władysław db.	Porebski Stan. d. (Iać.)	Zasada Antoni db.
Jelonek Tadeusz d.(mat.)	Prokesch Ludwik (13/V)	Żeleński Stanisław db.
Juszczynski Hieron. db.	Racławicki Stan. db.	

Klasa I. B.

Bałucki Antoni n.	Kalik Stanisław d. (Iać.)	Reguła Kazimierz chl.
Barański Zbigniew d.	Kalużniacki Orest db.	Rewakowicz Jan (27/II)
(Iać.)	Kirschner Maksymil. db.	Rynduch Zbigniew db.
Binder Aleksand. (27/XI)	Kling Henryk n.	Sędzimir Stefan (14/V)
Blasbalg Wilhelm db.	Kociatkiewicz Stan. n.	Schneider Maryan db.
Blatt Adam chl.	Koewa Juliusz n.	Sikorski Stanisław db.
Bodziński Józef (18/I)	Koza Mieczysław (14/I)	Śliwiński Stanisław db.
Brand Michał db.	Krupiński Jan db.	Slomka Feliks (14/V)
Bugajski Józef db.	Krzemień Stanisław db.	Smieszkiewicz Stanisław
Cisowski Józef db.	Łyżwiński Józef db.	(14/V)
Eilbaum Bernard db.	Markus Bronisław db.	Stock Jakób db.
Grobner false Huppert	Messer Juliusz db.	Strauss Stefan db.
Israel db.	Ochab Zygmunt chl.	Strzelecki Władysł. db.
Hoeschl Franc. (26/XI)	Olszewski Władysł. db.	Sygal Henryk db.
Hoffmann Wiktor n.	Pomierski Tad. (14/V)	Talar Adam db.
Iwanicki Jeremi db.	Rąb Adam chl.	Wolowski Jan (14/V)

Klasa I. C.

Bartmański Jan db.
Bieniaszek Karol n.
Dudek Czesław n.
Finder Adolf n.
Giergiel Tadeusz (8/XI)
Grudziński Eugen. db.
Hodur Franciszek n.
Kania Edward db.
Kasperski Tad. (29/XI)
Kiliński Maryan db.
Kubis Edmund (29/XI)
Labuzek Zygmunt n.

Madeyski Maryan n.
Malecki Jerzy (31/I)
Malecki Zdzisław (31/I)
Olma Eugeniusz db.
Paluch Emil db.
Pawula Józef chl.
Perlberger Maks n.
Pfleger Romuald n.
Salabura Zygmunt db.
Sambor Stanisław db.
Samulski Bolesław db.
Schieber Zygmunt db.

Schwarz Henryk db.
Stefankow Eugeniusz d.
Steinauer Włodz. (30/XI)
Stypula Wojciech (1/V)
Sydor Jan (14/III)
Szewczyk Mikołaj db.
Targalski Adam db.
Warowitz Józef (5/IV)
Wetzstein Henryk (1/V)
Wójcik Tadeusz db.
Zamorski Stanisław db.
Zarzycki Sławomir (1/V)

Klasa II. A.

Bobilewicz Jan db.
Buczek Karol db.
Cercha Jerzy db.
Cybulski Zbigniew db.
Czort Tadeusz chl.
Dąbrowski Józ. d. (niem.)
Dobrowolski Adam db.
Drescher Maryan db.
Dziuba Feliks db.
Ekielski Eustachy chl.
Fuglewicz Jerzy (7/XII)
Giza Leon db.
Karakulski Józef db.
Karmowski Winc. db.
Klamka Franciszek chl.
Kleinberger Arnold db.
Koch Tadeusz chl.
Kochmański Tad. chl.

Konopka Zbigniew u.
Kostrz Bolesław (10/V)
Kotlarz Tadeusz u.
Krawczyk Maryan u.
Kucharczyk Stan. chl.
Kurkiewicz Czesław db.
Laberschek Stanisl. chl.
Lipiński Czesław u.
Lyssy Jan chl.
Lapiński Stefan db.
Malecki Kazim. (31/I)
Mazaraki Stefan db.
Natanson Wojciech chl.
Nowak Aleksander db.
Nowak Józef db.
Nowak Kazimierz db.
Nowak Maryan db.
Pietsch Tadeusz chl.

Pochopień Franc. chl.
Raclawicki Włodz. db.
Reiss Jerzy db.
Rittermann Stefan chl.
Roczmierowski Ant. db.
Romer Tadeusz chl.
Rosner Andrzej db.
Smenda Wiktor db.
Stachowicz Jan (27/XI)
Stojda Antoni db.
Susul Jan d. (niem.)
Szafraniński Władysł. db.
Szaszkiewicz Antoni db.
Szczerbowski Jan chl.
Szczuciński Tad. chl.
Turowicz Andrzej chl.
Wierzbanowski Wł. db.
Wilk Stanisław db.

Klasa II. B.

Batko Stanisław db.
Bensch Ryszard n.
Bernadzikiewicz Zdzisław db.
Bernal Jan (14/V)
Buczek Kazimierz chl.
Chrząszcz Jan (27/IX)
Cikowski Maryan db.
Fröhling Bronisław db.
Galli Feliks db.
Gardulski Zbigniew n.
Gasiecki Józef db.
Geppert Feliks (10/V)
Girtler Andrzej db.
Górka Władysław db.
Huczyński Bolesł. (15/X)
Kaim Feliks db.
Kliemchen Józef db.

Kleczek Michał db.
Kociatkiewicz Marek db.
Kowenicki Stanisław db.
Kraskowski Jerzy n.
Kwólek Kazimierz db.
Landau Ernest db.
Lilling Jan db.
Ludera Karol db.
Laszcz Jan db.
Lepkowski Jan db.
Markiewicz Tadeusz db.
Molodowicz Stefan (3/XI)
Nichthauser Henryk db.
Nosal Józef db.
Nowosielski Leon n.
Oleszkiewicz Roman db.
Piecuch Alfred db.
Pineles Maurycy db.

Pitzele Szymon db.
Przebindowski Zdzisł. n.
Rewakowicz Stan. (26/II)
Rubinstein Edmund db.
Sawrycz Eugeniusz db.
Schauer Marceli chl.
Schmid Kazim. (10/II)
Skapski Zbigniew chl.
Spritzer Stefan db.
Stambułka Zygm. db.
Szczudłowski Feliks chl.
Sztaudynger Jan db.
Sztorc Sadeusz db.
Unger Henryk db.
Wodniak Tadeusz db.
hr. Wodzicki Stefan db.
Żychowicz Jan (9/V)

Klasa III. A.

Alscher Jan d. (lać.)	Kleinberger Oskar db.	Reinkraut Tobiasz db.
Baranowski Kazim. n.	Kochaj Kazimierz db.	Rokossowski Zdzisław (1/V)
Bednarski Józef (14/XII)	Kostanecki Jan chl.	Rosenberg Adolf chl.
Blachociński Miecz. db.	Leo Zdzisław db.	Rubczyński Stanisł. db.
Bryl Stanisław chl.	Liszka Adam db.	Schmidt Ryszard (11/V)
Bystrzycki Kazim. chl.	Lyssy Tadeusz db.	Stachak Stanisław db.
Czesnickiewicz Józef db.	Lyko Józef db.	Stojowski Adam n.
Czuchro Władysław db.	Malecki Kazimierz (11/V)	Stopa Edward db.
Dąbrowski Zygmunt db.	Markiewicz Józef db.	Surzycki Tadeusz db.
Dunaj Cyne db.	Mohr Edward dk.	Szczepka Jerzy db.
Eilbaum Maks db.	Parafiński Jan db.	Szkwierniański Jan db.
Ekielski Jan db.	Pietsch Karol d. (mát.)	Tomik Stanisław db.
Eminowicz Włodzim. n.	Piltz Jerzy chl.	Treger Witold db.
Fuglewicz Ludwik db.	Pobożniak Julian chl.	Żurowski Maryan db.
Glassner Jan db.	Pohorecki Roman (15/XI)	
Juszczynski Jerzy db.	Przepolski Kazim. db.	

Klasa III. B.

Abrahamer Edward db.	Karmański Stefan db.	Slawikowski Zygm. db.
Bieniaszek Stanisław n.	Kasperlik Stanisł. (5/X)	Stankiewicz Jerzy db.
Bobak Karol db.	Krieger Zygmunt db.	Stréer Kazimierz (10/I)
Bryndza Izidor (17/X)	Kurkiewicz Stan. (14/5)	Szczerba Roman db.
Bystrzonowski Stef. db.	Langrod Jerzy chl.	Szostkiewicz Stefan db.
Czechowicz Jerzy db.	Lekczyński Zdzisław db.	Szpunar Tadeusz db.
Dąbrowski Andrzej chl.	Lipa Stanisław n.	Tabaczyński Jan db.
Deutschberger Edmund (11/V)	Lubowiedzki Jerzy chl.	Tepper Herman db.
Fedyna Eugeniusz db.	Maraszewski Stanisł. db.	Teslar Jan db.
Ferens Tadeusz chl.	Nowak Karol n.	Ullmann Tadeusz chl.
Fürst Emil db.	Ogieński Włodzimierz (14/V)	Vitek Władysław db.
Gintel Józef db.	Pauli Józef db.	Wanner Karol chl.
Grzybowski Stefan db.	Pierożyński Oktaw. db.	Wilczkiewicz Alfred db.
Harasymowicz Kaz. db.	Pomierski Maryan (14/V)	Wojciechowski Tad. db.
Hirschberg Franc. n.	Romański Czesław db.	Woźniak Adam db.
Jakób Mojżesz db.	Sikorski Mieczysław db.	Zajęczkowski Ludw. db.

Klasa IV. A.

Balicki Stefan db.	Gólski Stanisław db.	Mazanek Jan db.
Benda Jan db.	Grzybowski Konst. chl.	Niewiadomski Jan n.
Bieńkowski Krzysztof chl.	Horowitz Maryan db.	Pawowicz Erwin db.
Borzęcki Zygmunt db.	Kopff Stanisław n.	Rosenstein Paweł chl.
Brem Zenon chl.	Landau Maryan chl.	Schreiber Ignacy db.
Broniowski Stanisł. chl.	Leo Stanisław chl.	Sembrat Kazim. chl.
Chrząszcz Michał db.	Liebeskind Marceci chl.	Szameit Zbigniew db.
Ciompa Adam chl.	Łukaszewicz Karol n.	Szancer Jan db.
Fiala Włodzimierz db.	Małachowski Bohdan db.	Szczepański Jan db.
Förster Karol chl.	Małachowski Zygm. db.	Tokarski Zygmunt ob.
Girtler Jan n.	Malecki Aleksand. (31/I)	hr. Wodzicki Henryk db.
Goliński Kazim. chl.	Maryniak Wład. (5/XII)	Zborowski Aleksand. db.
	Maślankiewicz Kaz. chl.	Zubrzycki Stanisław u.

Klasa IV. B.

Armer Norbert n.	Kurzawa Mieczysław u.	Schinagel Izrael db.
Bal Antoni db.	Landau Leopold (11/X)	Skoczyński Stefan db.
Bernal Stanisław n.	Lewkowicz Jakób chl.	Somogyi Stefan db.
Bobak Stanisław db.	Madej Stefan db.	Setkowicz Karol db.
Choróbski Jerzy chl.	Magoński Antoni (11/X)	Siwek Kazimierz (14/V)
Deissenberg Stanisl. db.	Marcoin Juliusz (26/X)	Splawiński Romuald db.
Golonka Kazimierz db.	Muchowicz Jan db.	Stepniowski Józef db.
Gorywoda Jan chl.	Nelicki Józef chl.	Strzegocki Czesław db.
Gotkiewicz Maryan db,	Niedzielski Mieczysł. n.	Trzeciak Antoni db.
Grzimek Zdzisław (2/X)	Paleolog Konstanty n.	Wileczkiewicz Zygmunt (8/II)
Himmelblau Zuzanna chl.	Pipezyński Roman db.	Wilda Adam db.
Kellem Stanisław db.	Poglodek Ludwik db.	Workiewicz Stanisl. chl.
Kijowski Jerzy db.	Prochowski Jan db.	Wyspiański Stan. (10/X)
Knauer Stanisław db.	Probstein Kalman db.	Zurawski Aleksander n.
	Rappaport Zygmunt db.	

Klasa V. A.

Bardel Tadeusz chl.	Kocwa Aleksander chl.	Pollak Stanisław chl.
Biborski Adam db.	Koziński Zbigniew chl.	hr. Russocki Andrzej db.
Chrzan Józef db.	Krupiński Edward db.	Rydel Łucyan db.
Dziewoński Zbigniew db.	Kurek Henryk db.	Sobesto Dezyder. (10/III)
Ferens Stanisław db.	Kurkiewicz Miecz. db.	Slawikowski Zbigniew u.
Fischlowitz Stanisl. chl.	Kwiatkowski Adam db.	Sulikowski Kazim. db.
Ganszer Juliusz db.	Kwieciński Stanisl. db.	Supiimir Stanisław db.
Gutfreund Leopold chl.	Leo Juliusz chl.	Tomik Adam db.
Heilman Zygmunt chl.	Łoś Stanisław db.	Wiewiórowski Jerzy db.
Jaworski Tadeusz db.	Murczyński Stefan db.	Windakiewicz Wład. db.
Kaczkowski Herm. (4/XI)	Münz Mieczysław db.	Zaleski Adam db.
Karpiński Tadeusz db.	hr. Mycielski Andrzej. db.	Zieleniewski Jan chl.
Kielpiński Jan chl.	Papée Antoni u.	Zubrzycki Ludw. (14/V)

Klasa V. B.

Binder Zygmunt chl.	Lödl Bolesław n.	Schweitzer Franc. (31/I)
Chlipalski Antoni db.	Lödl Maryan (31/I)	Seller Maksymilian db.
Dąbrowski Paweł (14/V)	Mildner Zygmunt n.	Serczyk Wojciech p.
Dynowski Zbigniew db.	Nichthauser Edward chl.	Spritzer Marceli chl.
Frischer Maurycy chl.	Niedzielski Lucyan n.	Stachowicz Jan db.
Gadulski Ludwik p.	Orczykowski Eugen. db.	Strzelecki Stan. (14/V)
Giza Tadeusz chl.	Parafiński Kazimierz db.	Talar Antoni p.
Grabowski Władysław. db.	Pauli Karol n.	Tylko Stanisław (14/V)
Jakób Ber db.	Plutyński Julian db.	Vetulani Adam chl.
Kleczek Stanisław n.	Rejman Jan db.	Waszkowski Jnlian p.
Kwaśny Wiesław (13/II)	Rumanstorfer Tad. p.	Wiskida Włodzim. db.
Lewiński Janoś db.	Rumeld Salomon db.	Zawada Jan db.
Lorenz Zygmunt db.	Schaffer Gebhard db.	Zięba Wiktor db.

Klasa VI. A.

Baran Tadeusz db.	Broniewski Stanisł db.	Chrzanowski Bohdan chl.
Bojarski Stefan db.	Bryliński Jerzy chl.	Ciechanowicz Jan db.
Borzęcki Władysław db.	Chlebowski Bronisł. db.	Cyharowski Stefan db.

Dabrowski Jan db.
Dobrowolski Anatol db.
Eminowicz Roman db.
Fierich Jerzy chl.
Gawlas Eugeniusz db.
Himmelblau Lucyan p.
Janicki Roman db.
Kaden Kazimierz chl.
Kalkstein Jerzy n.
Komierowski Julian db.
Komierowski Piotr db.
Kowalski Witold db.

Krajewski Mieczysł. db.
Krasnowiecki Wład. chl.
Kusiba Stefan db.
Lisowski Jan db.
Mazaraki Zygmunt db.
Michalski Maryan db.
Morelowski Jan chl.
Parczyński Julian db.
Peltz Adam db.
Pochopień Stanisław db.
hr. Potocki Andrzej chl.
Safir Wiliam chl.

Sembrat Stanisław chl.
Skorkowski Edward db.
Socha Tadeusz chl.
Stojda Tadeusz chl.
Szatkowski Henryk chl.
Szczepanowski Felic. chl.
Świadkowski Antoni db.
Tombiński Józef db.
Tomeczyk Jan p.
hr. Wodzicki Kazim. chl.
Wyspiański Miecz. (17/X)
Żeglakowski Stan. (31/I)

Klasa VI. B.

Abdermann Mieczysł. db.
Bezdek Stanisław db.
Czapik Piotr db.
Flatau Francisz. (10/III)
Fiala Roman db.
Fürster Aleksander db.
Frister Izidor db.
Frister Zygmunt db.
Fürst Fryderyk (31/I)
Gędzierski Zygmunt db.
Geżba Edward db.
Gintel Jan db.
Kamieński Bohdan db.
Karmowski Tadeusz db.
Keller Antoni db.

Kopf Aleksander db.
Kukiel-Krajewski Ję-
rzy db.
Kułakowski Tadeusz db.
Kwintowski Mar. (10/X)
Lubowiedzki Zdzisł. db.
Łukaszewicz Stanisł. db.
Matkowski Kamil (8/I)
Podeczaski Zbigniew db.
Porebski Jan db.
Przeworski Andrzej n.
Puchala Tadeusz (15/I)
Rivo Karol db.
Rogowski Zygmunt db.
Rudyk Tadeusz (8/VII)

Rysz Józef db.
Schinagel Emil db.
Schmal Bronisław db.
Schneider Tadeusz db.
Schwarz Ignacy (31/I)
Smoluchowski Wllh. db.
Smyczyński Tadeusz db.
Starowieyski Maryan db.
Szczawiński Zdzisław db.
Tepper Wilhelm n.
Wachal Adam (14/V)
Younga Jerzy (14/X)
Zakrawacz Edm. (8/XII)
Zarzycki Zbigniew db.
Żeglakowski Stanisl. db.

Klasa VII. A.

Aywas Maryan (12/X)
Błahaczek Edward db.
Brahmer Mieczysław chl.
Chodorowski Jan (10/III)
Cikowski Stanisław db.
Schwarzenberg Czerny
Władysław chl.
Dawidowski Henryk chl.
Dorawski Jan chl.
Ekielski Rafał chl.
Federgrün Aleksand. db.
Finder Markus (10/V)
Gadulski Władysł. (14/V)
Godawski Józef (2/X)
Goldenberg Dawid dp.
Gołąb Feliks chl.

Gwiazdomorski Jan chl.
Hamuliński Stanisl. db.
Jedlicki Maryan chl.
Kochmański Stanisl. db.
Krzanowski Karol db.
Madejski Wilhelm db.
Markowicz Mieczysław
(10/I)
Medvečky Stanisław db.
Meyer Jan n.
Muchowicz Antoni chl.
Nussbaum Witold db.
Okulczyk Władysław n.
Pietsch Aleksand. (12/X)
Pipczyński Adam chl.
Reich Leopold chl.

Reiss Henryk db.
Rokossowski Aleksander
chl.
Rosner Tadeusz chl.
Smreczyński Stanisl. chl.
Srokowski Józef (12/X)
Stach Karol chl.
Stieber Maryan db.
Surzycki Jan db.
Szameit Tadeusz db.
Szlachtowski Edm. chl.
Taszycki Witold chl.
Wołkowski Tadeusz db.
Zacharski Józef chl.
Zoll Fryderyk chl.
Żórawski Juliusz db.

Klasa VII. B.

Baschkopf Rudolf db.
Becher Karol db.
Bezdek Zygmunt db.

Bujwid Jan db.
Bukowski Stefan db.
Czarnowski Stefan chl.

Czapliński Władysław n.
Czechowicz Tadeusz chl.
Dutkiewicz Władysł. db.

Fedyna Konstanty db.
Frank Roman db.
Godlewski Jerzy db.
Goldberg Ferdynand chl.
Goldberg Tadeusz db.
Grobler Sewer u.
Gulkowski Tadeusz db.
Hirschberg Józef db.
Jurowicz Stanisław db.
Kanarek Jakób chl.
Kleinberger Edward db.
Krysiak Janusz chl.
Kudliński Tadeusz db.
Langrod Witold db.

Lax Maurycey (9/X)
Lemler Salomon db.
Majewski Jan db.
Malaczyński Leszek (1/II)
Marczyński Antoni (8/II)
Maczyński Maciej db.
Mildner Tadeusz db.
Mirecki Stefan chl.
Nowak Kazimierz (9/X)
Obtułowicz Stanisław p.
Peltyn Kazimierz n.
Piepęs Henryk (9/X)
Regula Jan db.
Ruszanowski Kazim. db.

Schaitter Jan db.
Silberfeld Aleksander db.
Skrzyński Aleksand. db.
Smolski Stanisław (9/X)
Starzewski Tadeusz db.
Stasicki Bronisław db.
Sternbach Kazimierz db.
Struszyński Alfred dd.
Strzelecki Jan u.
Syrop Fryderyk chl.
Węgrzyn Walenty (9/X)
Więckowski Tadeusz db.
Zarański Jan u.

Klasa VIII. A.

Barnaś Narcyz db.
Bartynowski Stefan db.
Berwaldt Ludwik (9/X)
Bojarski Wiktor (8/I)
Chlipalski Mieczysł. db.
Chmura Józef (+ 17/XII)
Chmura Tadeusz chl.
Dembiński Zbigniew db.
Eibenschütz Stanisl. chl.
Fischinger Stefan db.
Gaszyński Feliks db.
Gerzabek Adam (8/I)
Godlewski Robert db.
Gross Maksymilian chl.

br. Heydel Francisz. (5/II)
Hrebenda Władysław db.
Jaworski Iwo chl.
Jentys Władysław chl.
Keller Stanisław (9/X)
Kielpiński Onufry (9/X)
Kopff Leon db.
Kowalski Izaśław chl.
Królikowski Jerzy db.
Łacki Zygmunt db.
Mars Krzysztof (25/XI)
Pacula Zygmunt db.
Piątkowski Eugen. chl.
Pintowski Felicyan chl.

Samek Józef chl.
Schäffer Stanisł. (28/XI)
Schmidt Henryk db.
Schoengut Jan chl.
Stepiński Włodzim. chl.
Szancer Edward chl.
Tilles Henryk chl.
Tokarz Aleksander (9/X)
Traczewski Stefan (15/III)
hr. Tyszkiewicz Stef. db.
Uhma Czesław db.
Zieliński Józef (8/I)
Żuliński Roman chl.

Klasa VIII. B.

Arlet Jerzy chl.
Ballenstedt Adolf (8/I)
Bereżyński Tadeusz (8/I)
Błachowski Kazim. db.
Bobilewicz Władysł. (8/I)
Broż Stanisław db.
Chojnacki Artur db.
Dunin Ludwik (9/V)
Ellnain Kazimierz db.
Epstein Jerzy db.
Falter Roman chl.
Friedmann Jerzy chl.

Glassner Ignacy (15/XI)
Gromnicki Stefan (15/X)
Gulbiński Mirosl. (30/XI)
Holly Karol db.
Kanarek Jonasz chl.
Kanarek Salomon (15/X)
Kolodziejski Teofil db.
Kowalczyk Teofil db.
Kowenicki Tadeusz db.
Landau Stefan chl.
Labiński Stanisław db.
Massar Wilhelm db.

Münz Alfred db.
Nussbaum Wiktor chl.
Ourenstein Szymon db.
Ołas Konrad (8/X)
Rytel Kazimierz db.
Schubert Jerzy (31/I)
Seifert Mieczysław db.
Spitzer Józef chl.
Trendota Tadeusz db.
Wojnarowicz Rudolf (8/I)
Żychowicz Adam db.

OGŁOSZENIE.

Wpisy uczniów tak publicznych jakoteż prywatnych na rok szkolny 1916/1917 odbywać się będą *29-go, 30-go i 31-go sierpnia* od godziny 8. do 12. przed południem. Do wpisów zgłaszać się mają uczniowie osobiście w towarzystwie rodziców lub opiekunów.

a) Uczniowie *tutejszego zakładu* muszą przy wpisie wykazać się świadectwem szkolnym z ostatniego roku i płacą 2 kor. na środki naukowe.

b) Uczniowie, przybywający z innych zakładów do klas II—VIII., muszą przy wpisie przedłożyć:

1. Metrykę chrztu lub urodzenia.

3. Świadectwo szkolne z ostatniego roku, opatrzone potwierdzeniem Dyrekcyi, że można ich przyjąć do innego zakładu.

3. *Wszystkie* świadectwa z poprzedniej nauki gimnazyjnej.

4. Dekret uwolnienia od opłaty szkolnej.

Przy wpisie płacą 6 kor. 20 hal. na środki naukowe.

c) Uczniowie, *chcący uzyskać przyjęcie do klasy I.*, muszą przy wpisie przedłożyć:

1. Metrykę chrztu lub urodzenia na dowód, że ukończyli już 10. rok życia, albo ukończą go przed 1-szym stycznia 1917. roku.

2. Świadectwo szkolne z ostatniego roku, jeżeli pobierali naukę w szkołach publicznych.

3. Świadectwo powtórnego szczepienia ospą, odbytego w roku, poprzedzającym wstąpienie do gimnazjum.

Przy wpisie płacą 6 kor. 20 hal. na środki naukowe.

d) Uczniowie, którzy po dłuższej przerwie w naukach chcą znowu uzyskać przyjęcie do gimnazjum muszą przedłożyć:

1. metrykę chrztu lub urodzenia i ostatnie świadectwo szkolne, opatrzone klauzulą: »może być przyjęty do innego zakładu».
2. *Wszystkie* świadectwa szkolne z dotychczasowej nauki.
3. Świadectwo moralności za czas, w którym nie chodzili do szkoły.
4. Świadectwo powtórnego szczepienia ospą.
5. Poddać się egzaminowi wstępemu za złożeniem taksy egzaminacyjnej w kwocie 24 K. Przy wpisie (po złożeniu egzaminu) płacą 6 K 20 h. na środki naukowe.

Równocześnie z wpisami do zakładu odbędą się także wpisy na *bezpłatną naukę przedmiotów nadobowiązkowych*: języka francuskiego, śpiewu, stenografii, muzyki.

Gimnastyka jest dla uczniów wszystkich klas przedmiotem nauki obowiązkowej. O warunkach uwolnienia od tej nauki dowiedzą się uczniowie z początkiem roku szkolnego na pierwszej przeznaczonej temu przedmiotowi godzinie, na której wszyscy muszą być obecni.

Uczniowie publiczni i prywatni obowiązani są do składania *opłaty szkolnej*, która wynosi 40 K za jedno półrocze, a złożona być musi w *pierwszych sześciu tygodniach* każdego półrocza, t. j. w I. półroczu *przed* 15. października, w II. półroczu *przed* 15. marca.

O uwolnienie od opłaty szkolnej starać się mogą uczniowie niezamożni a pilni. W tym celu muszą wnieść na ręce Dyrekcyi podanie (bez stempla) do c. k. Rady szkolnej krajoowej, a do podania dołączyć:

a) Świadectwo ubóstwa dokładne wypełnione a podpisane przez władzę polityczną i kościelną.

b) Świadectwo z ostatniego półrocza, które ma stwierdzić dobre (lub bardzo dobre) zachowanie się i dobry postęp w naukach.

Podania te wnosić trzeba:

a) w pierwszym półroczu *najpóźniej* do 20-go września.

b) w drugiem » » do 20-go lutego.

Podania wniesione później *nie będą* uwzględnione.

Uczniowie klas I. powinni złożyć opłatę szkolną za pierwsze półrocze przed dniem 30-tym listopada, mogą jednak uzy-

skać *odroczenie* tego terminu do końca pierwszego półrocza, jeżeli są niezamożni, a od chwili przyjęcia do zakładu zalecają się co najmniej *dobrem zachowaniem się i dobrym postępem we wszystkich przedmiotach nauki*. Pragnąc korzystać z tego dobrodziejstwa, winni do 12-go września wnieść za pośrednictwem Dyrekcyi nieostemplowane prośby do c. k. Rady szkolnej krajowej i dołączyć do nich *dokładne* świadectwa ubóstwa. Z odroczeniem terminu łączy się definitywne uwolnienie od opłaty, jeżeli klasyfikacja za pierwsze półrocze wypadnie pomyślnie.

Między 1. a 15. lutego obowiązany jest *każdy uczeń z wyjątkiem bardzo ubogich* złożyć 1 K. na gry i zabawy szkolne.

Egzamina poprawcze odbywają się 30. i 31. sierpnia od godziny 3. popołudniu.

Egzamina wstępne do klasy I. odbywają się przed feryami 30. czerwca lub 1. lipca; po feryach (ewentualnie) 1. września. Powtórzenie tego egzaminu przed upływem roku nie jest dozwolone ani w tym ani w innym zakładzie.

Egzamina wstępne do klas wyższych odbywają się od 5. do 10. września.

Uczniom *zamiejscowym* wolno mieszkać tylko pod nadzorem tych osób, które ściśle stosować się będą do przepisów Regulaminu dla odpowiedzialnych nadzorców, wydanego przez c. k. Radę szkolną krajową. Osoby, przyjmujące uczniów na wikt i mieszkanie, muszą zatem we własnym interesie znać się dokładnie z treścią tego Regulaminu.

Rok szkolny 1916/1917 rozpocznie się **trzeciego** września uroczystem nabożeństwem, w którym wszyscy uczniowie wpisani muszą wziąć udział.

T. Solłysik.

